

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**TICĪBA UN TIRDZNIECĪBA ĶĪNAS UN RIETUMU
CIVILIZĀCIJAS SASKARĒS: JEZUĪTU MISIJAS
VĒSTURE ĶĪNĀ LAIKA POSMĀ NO 16. LĪDZ 18
GADSIMTAM
BAKALaura DARBS**

Autore: Diāna Reča
Stud. apl. Ds13084
Darba vadītājs: Prof. Dr. F. Kraushārs

Rīga
2017

Saturs

Ievads	3
1. Pirmie kontakti starp Rietumiem un Austrumiem.....	5
1.1. Priekšnosacījumi eiropiešu ekspansijai	5
1.2. Pirmie portugāļi Austrumos un Makao dibināšana.....	8
2. Jezuītu misijas aizsākumi un tās pionieri.....	13
2.1. Jezuītu adaptācijas politikas noformēšana.....	13
2.2. Matteo Riči misijas aizsākumi	15
2.2.1. <i>Riči katehisms</i>	20
2.2.2. <i>Ķīniešu kalendārs</i>	21
2.2.3. <i>Vispazīstamākie kristīgie ķīnieši</i>	22
2.3. Jezuīti Pekinā	24
3. Misija īsi pirms Min dinastijas krišanas.....	29
3.1. Pirmā antikristīgā kustība.....	29
3.2. Ādams Šals un citi	32
4. Misija Cjin dinastijas laikos.....	36
4.1. Jana Guansjaņa kritika un jezuīti imperatora Kansji galmā.....	36
4.2. Strīds par ķīniešu rituāliem.....	39
4.3. Misijas grūtie laiki	44
Secinājumi.....	46
Literatūras saraksts.....	48
Kopsavilkums latviski	
Summary in English	
Dokumentārā lapa	

Ievads

Bakalaura darba tēmas izvēle “Ticība un tirdzniecība Ķīnas un Rietumu civilizācijas saskarēs: jezuītu misijas vēsture Ķīnā laika posmā no 16. līdz 18.gadsimtam” ir pamatota ar autores personīgo interesi šajā tēmā. Attiecību tēma starp divām pilnīgi atšķirīgām civilizācijām nekad nezaudēs savu aktualitāti, jo, dzīvojot mūsdienu globālajā pasaulē, ir interesanti izpētīt, kā aizsākās kontakti starp pilnīgi dažādām kultūrām, un kas var sanākt pilnīgi atšķirīgu un nesamierināmu reliģiju pārstāvju mijiedarbības rezultātā.

Kaut arī ir zināms, ka kontakti starp Ķīnu un Eiropu pastāvēja jau kopš seniem laikiem, ievērojama kultūru sadursme starp šīm divām civilizācijām notika tikai ar jezuītu ierašanos Ķīnā 16.gadsimtā, tieši tad, kad Min dinastijas Ķīna bija izolējusies no pārējās Pasaules. Jau gadsimts bija pagājis kopš tiem laikiem, kad ķīnieši bija veikuši jūras ceļojumus līdz pat Āfrikai. Augstprātīgi uzskatot savu kultūru par visattīstītāko visā pasaulē, ķīnieši vēlējās pasargāt savu civilizāciju no piesārņošanas ar barbaru kultūras elementiem. Tajā pašā laikā, Eiropu apņēma pavisam citi noskaņojumi. Kad austrumnieks uzskata savu kultūru pārāku salīdzinājumā ar citiem, tad viņš izolējas, lai pasargātu to no ārējās ietekmes. Savukārt, kad eiropietis vērtē savu kultūru un reliģiju augstāk par visām, tad viņš uzskata par savu pienākumu doties svešzemēs lai uzspiestu ar savu reliģiju un dzīvesveidu pagāniem.

Darbs sastāv no 4.daļām. Pirmajā daļā tiks stāstīts par pirmajiem kontaktiem starp Eiropu un Ķīnu un eiropiešu ekspansijas iemesliem, un, konkrēti, par pirmiem portugāļiem Ķīnā un Makao dibināšanu. Otrā daļā vēsta par jezuītu misijas aizsākumiem un jezuītu adaptācijas politiku. Tiek stāstīts par misijas vēsturi līdz visslavenākā Ķīnas misijas jezuīta, Matteo Riči nāvei. Trešā daļa sākas ar stāstu par pirmo konfliktu starp jezuītiem un ķīniešu autoritātēm un beidzas ar Min dinastijas sabrukumu, un jezuītu lomu šajā situācijā. Ceturtajā daļā ir runa par jezuītu misijas gaitām Cjin dinastijas laikos, un, beigās, par galveno konfliktu, kas izraisīja jezuītu Ķīnas misijas izgāšanos.

Darba mērķis ir parādīt divu pavisam atšķirīgu civilizāciju saskarsmes rezultātus. Darbā tiks stāstīts par :

- Apstākļiem, kas mudināja eiropiešus doties uz Austrumiem
- Pirmiem eiropiešiem Ķīnas piekrastē Min dinastijas periodā

- Jezuītu misijas aizsākumiem un tās visizcilākiem protagonistiem
- Jezuītu adaptācijas metodi pie ķīniešu kultūras elementiem
- Jezuītu kritiku un misijas izgāšanos

Darbā tika izmantoti pārsvarā Devida Mundžello(David E.Mungello) , Džona Janga(John D.Young), Endrū Rossa(Andrew Ross), Naidžela Kameron(Nigel Cameron), Kenneta Skotta Latureta(Kenneth Scott Latourette) un Dinaras Dubrovskas(Дубровская Динара Викторовна) grāmatas.

Darbā izmantotie ķīniešu termini un vārdi ir pierakstīti vienkāršotajās ķīnizīmēs un tiem ir dota *pinjin* transkripcija

1.Pirmie kontakti starp Rietumiem un Austrumiem

1.1.Priekšnosacījumi eiropiešu ekspansijai

Jau Romas impērijas (27 p.m.ē.-395 m.ē.) un Haņ dinastijas (汉朝, Hànháo, 206 p.m.ē.-220 m.ē.) laikos starp Eiropu un Ķīnu pastāvēja tirdzniecības sakari caur Lielo Zīda Ceļu (丝绸之路, sīchóu zhīlù). Neskatoties uz to, ka jau senie romieši valkāja ķīniešu zīdu, starp eiropiešiem un ķīniešiem reti notika tiešā saskarsme, un līdz pat 16.gadsimtam starp divām civilizācijām nebija ievērojamas saskarsmes kultūras ziņā. Tirdzniecība starp šīm divām civilizācijām pārsvarā tika īstenota ar Centrālāzijas tirgotāju vai arābu jūrasbraucēju palīdzību. Kad Eirāzija tika apvienota ar mongoļu Juaņ dinastiju (元朝, Yuáncháo, 1279-1368), tādiem tirgotājiem, kā Marko Polo(1254-1323) bija iespējams ceļot zem Lielā Hana protektorāta no Vidusjūras austrumiem līdz Pekinai. Vēlāk, pēc Juaņ dinastijas krišanas, sauszemes ceļi gāja caur naidīgām teritorijām un vairs nesaistīja Rietumus un Austrumus. Iepriekšējo laiku nestoriešu un franciskāņu kristietība Ķīnā bija izzudusi. Ņemot vērā Ķīnas pārākumu kultūras, politikas un labklājības ziņā, Min dinastijas (明朝, Míngcháo, 1368-1644) valdnieki aizvien vairāk izolējās no pārējās Pasaules raizējoties par impērijas drošības pasargāšanu no ārējiem draudiem. Turku Tuvo Austrumu iekarošana 15.gadsimtā bija vēl viens šķērslis saskarsmei starp Eiropu un Ķīnu. Turkiem bloķējot Sīrijas piekrastes līniju no eiropiešu tirgotājiem, eiropiešiem bija jāmeklē citu tirdzniecības ceļu uz Āziju.

[Wakeman, 112, Mungello, 1, Cameron, 124]

Marko Polo laikos Itāļu pilsētās bija daudz ķīniešu un mongoļu vergu, pārsvarā, sievietes. Ķīniešu patēriņa priekšmeti, it īpaši zīds, bija ļoti augsti vērtējami bagāto itāļu vidū. Neskatoties uz itāļu interesi ķīniešu lietās, neviens nesalasīja kopā no Austrumiem atgriezušos ceļotāju rakstus. Būtībā, eiropiešus tolaik interesēja nevis Ķīna pati par sevi, tās dzīve un kultūra, bet tirdzniecība ar to.

[Cameron, 125-126]

15.gadsimta pirmajā pusē ķīnieši veica tālus jūras ceļojumus, uz saviem milzīgajiem kuģiem aizbraucot līdz Indijas okeānam, Arābijas pussalai, Āfrikas austumu piekrastei un Mozambikai. Kad portugāļu jūrasbraucējs Vasko da Gama (Vasco da Gama, 1460/1469-1524) apbraucot apkārt Āfrikai sasniedza Indiju 1498. gadā, ļoti maz bija pazīmju, ka ķīnieši bija veikuši ceļojumus uz šiem reģioniem agrāk šajā pašā gadsimtā.

[Mungello, 1]

Lai saglabātu valsts monopoliju uz tirdzniecību ar ārzemju valstīm un traucētu barbaru ietekmi uz ķīniešiem, Min valdība aizliedza jebkādas darīšanas ar ārzemniekiem un privātos ceļojumus aiz valst robežām.. Noteikumi bija tik stingri, ka tika iznīcināta pat piekrastes zvejniecība un tirdzniecība, ar ko liela daļa dienvidu un dienvidaustrumu Ķīnas iedzīvotāju pelnīja sev iztiku. Gandrīz nebija iespējams nepārkāpt tik stingrus aizliegumus. Un no 15.gadsimta vidus ķīnieši sadarbijās ar ārzemju tirgotājiem iesaistoties kontrabandā, kas bija ļoti izplatīta un pārsvarā oficiāli nesodāma. Turklāt, daudzi uzņēmīgi ķīnieši migrēja uz Dienvidaustrumāzijas reģioniem un pat uz Japānu lai kļūtu par uzņēmējiem. Mēģinot uzspiest savus likumus, 16.gadsimta sākumā, Min valdība aizvēra visas ostas tirdzniecībai ar ārzemēm, izņemot Kantonu (mūsdienu Guandžou, 广州, Guǎngzhōu). Un 1540. Gados tika nostiprināta piekrastes aizsardzība pret marodieriem dienvidos un dienvidaustrumos. Šie apstākļi noteica pirmo eiropiešu pieredzi Ķīnas piekrastē, kuri pirmo reizi ieradās Ķīnā 1515.gadā.

[Kenneth Pletcher, 203-204]

Pirmie avantūristi atveda no Eiropas un Amerikas un Ķīnu efektīvākus šaujamočus, saldus kartupeļus, zemesriekstus, tabaku un vēlāk arī kukurūzu, kā arī pirmās sudraba monētas, kuras bija pirms tam bija atvestas uz Manilu no Akapulko.

[Gernet, 461]

Viens no iemesliem, kāpēc eiropieši gribēja nodibināt kontaktus ar Austrumiem, bija pieprasījums pēc garšvielām. Viena no pastāvīgām eiropiešu dzīves problēmām bija tas, kā padarīt gaļu ēdamu ziemas laikā. Bieži nebija iespējas kārtīgi barot visus lopus ziemā, tādēļ liela daļa liellopu ganāmpulku bija jānokauj katru rudeni. Gaļu sālīja un uzkrāja, un, lai uzlabotu tās garšu, bija nepieciešamas garšvielas lielā daudzumā. Pēc Mongoļu impērijas sabrukuma garšvielu tirdzniecība krita turku rokās, kuri kontrolēja Ēģipti un Sarkano jūru. Garšvielas, pārvadātas ar arābu un indiešu kuģiem, tagad iepirka turki un par lielu cenu pārdeva tās itāļu tirgotājiem, kuri, savukārt, veda garšvielas uz Eiropu un pārdeva tās par vēl lielāku cenu. Ar tādiem apstākļiem Eiropā nebija apmierināts neviens izņemot itāļu tirgotājus.

[Cameron, 127]

Renesanses laiku Eiropā valdīja apokaliptiski noskaņojumi. Tolaik daudzi eiropieši ticēja ka pasaules beigas būs pēc pusotra gadsimta, bet pirms tam bija jāpiepildās visiem Bībeles pravietojumiem un kristietībai būtu jāizplatās pa visu Pasauli. Saskaņā ar Bībeli, kad būs dibināta Universālā Kristīgā Impērija, tad nāks Tūkstošgadu valstības laiks. Kaut arī Universālās Kristīgās impērijas ideja bija dzīva jau kopš Romas impērijas laikiem, tieši Renesanses un Lielo ģeogrāfisko atklājumu laiku Eiropas ekonomiskie, politiskie un sociālie apstākļi deva iespēju šīs idejas īstenošanai. Tādi ceļotāji, kā Vasko da Gama un Kristofors Kolumbs (Christophorus Columbus, 1451-1506) uzskatīja ģeogrāfiskos atklājumus un kolonizāciju kā Bībeles Apokalipses pravietojuma īstenošanos⁶. Kolumbs uzskatīja savus ceļojumus par “Rietumu jūras durvju atvēršanu”, caur kurām misionāriem bija jāmetas sludināt patieso ticību pagāniem.

[Young, 10-11]

Protestantu reformācija Eiropā provocēja katoļu reliģisko atmodu kas izpaudās Kontrreformācijā. Šī iemesla dēļ, tieši katoļu misionāri dominēja kristīgās ticības sludināšanas misijā Ķīnā no 16. un gandrīz līdz 19.gadsimtam. Savukārt, protestanti vairāk bija aizņemti ar to, lai reformētu pašu reliģisko sistēmu un nesteidzās sūtīt misionārus ticības izplatīšanai kolonijās.

[Mungello, 11]

Lielie ģeogrāfiskie atklājumi, kā arī grāmatu drukas izplatīšanās, kas veicināja universitāšu izplatīšanos, bija faktori kas stimulēja intelektuālo atmodu. Zem protestantu spiediena arī katolisko baznīcu ietekmēja šīs atmodas procesi, kad aktivizējās vecie katoliskie ordeņi un tika dibināti jaunie, kā, piemēram, Ignācija Lojolas (Ignacio de Loyola, 1491-1556) 1534.gadā Parīzes Universitātē dibinātā Jēzus biedrība (Societas Iesu), kura ļoti ātri izplatījās un kļuva par galveno Kontrreformācijas spēku.

[Дубровская, 44]

Lai kompensētu katoļu apdraudētās pozīcijas Eiropā, katoļu misionāri tika sūtīti pa nesen nodibinātajiem tirdzniecības maršrutiem visur pasaulē. Kaut arī Ķīnā darbojās vairākas katoļu biedrības (Franciskāņi, Dominikāņi, Augustīnieši u.c.), Jezuītu kļuva visslavenākie no visiem.

[Mungello, 12]

15.gadsimtā Spānijas un Portugāles valdnieki un pāvesta kūrījas amatpersonas joprojām uztvēra Pasauli ierastajos viduslaiku aizspriedumos. Bija izdotas vairākas pāvesta bullas un parakstīti

līgumi starp Spāniju un Portugāli un starp šīm divām valstīm un Vatikānu, kas deva tiesības šīm divām valstīm valdīt pār jaunatklātajām zemēm, par ko spāņi un portugāļi uzņēmās uzdevumu kristianizēt pārvaldāmo teritoriju iedzīvotājus. 1454.gadā tika izdota Pāvesta Nikolasa V bulla *Romanus Pontifex*, kas attiecās uz portugāļu privilēģijām Austrumos. 1494.gadā, pēc pāvesta Aleksandra VI ierosinājuma, Spānijas un Portugāles karaļi parakstīja Tordesiljas līgumu, saskaņā ar kuru tika noteikta robeža, kas gāja caur Atlantijas okeāna vidu un tālāk uz dienvidiem šķērsojot Dienvidameriku. Visas zemes kas atradās uz austrumiem no šīs līnijas tadad piederēja Portugāles Impērijai, ieskaitot Brazīliju, savukārt, teritorijas uz rietumiem no šīs robežas pienākās Spānijai. Tika saskaņots, ka Klusajā okeānā šī līnija atradās tieši uz rietumiem no Filipīnām. Līdz ar to, portugāļi kontrolēja austrumu tirdzniecības maršrutus uz Āfriku un Āziju, bet spāņi- tirdzniecības ceļus uz rietumiem līdz Amerikām, Klusajam okeānam un tālāk līdz Filipīnām. 1508.gadā ar līgumu starp Vatikānu un Spānijas impēriju tika ieviesta tā saucamā *Patronato* (port. *Padroado*) sistēma, saskaņā ar kuru bīskapiem, abātiem un citām baznīcas amatpersonām tika aizliegts pa taisno sazināties ar pāvestu, bet tikai caur Spānijas autoritātēm, kuras bija tiesīgas lemt, vai vēstules var tikt sūtītas tālāk abos virzienos, gan no pāvesta uz koloniju baznīcām, gan otrādi. Tāds pats līgums tika parakstīts arī ar Portugāli. Tādējādi, gan pakļautajās teritorijās, gan Eiropā, Spānijas un Portugāles vara aizvien pieauga līdz pat tam, ka pāvestam vairs nebija varas par Ibērijas koloniju baznīcām.

[Ross, XII, Mungello, 5]

1.2.Pirmie portugāļi Austrumos un Makao dibināšana

Atrodoties Atlantijas okeāna piekrastē, pateicoties savai ģeogrāfiskai izolācijai Portugālei bija iespēja koncentrēties uz aizjūras ekspansiju, būšot brīvai no Eiropas valstu varas cīņām. Tomēr, Portugālē vienmēr pietrūka cilvēkresursu, jūrnieku, kas piepildītu lielus okeāna kuģus. Savas aizjūras ekspansijas uzplaukuma laikā, 1536. gadā portugāļiem piederēja tikai ap 300 okeāna kuģu. Līdz ar to, portugāļu vara Austrumu jūrās balstījās nevis uz attīstītām jūras tehnoloģijām bet uz artilērijas spēku.

[Miu Bing Cheng, 10]

Sasniedzot Kalkutu 1498.gadā, Vasko da Gama bija šeit naidīgi pieņemts no vietēja valdnieka un arābu tirgoņu puses, kuri baidījās zaudēt savu izdevīgo pozīciju portugāļu labā. Vēlāk portugāļi

sāka dibināt Indijā tirdzniecības kolonijas ar zobenu un uguni. Bija dibināti nocietinātie anklāvi, kā Goa. 1507.gadā Afonso de Albuquerque (Afonso de Albuquerque, 1453-1515) kļuva par Indijas vicekarali. 1511.gadā Albuquerque sagrāba Malaku, kas bija ķīniešu tirdzniecības kolonija.

[Cameron, 129]

1515.gadā Albuquerque sūtīja no Malakas Rafaelu Perestrello, kurš bija pirmais eiropietis, kas tolaik parādījās pie Ķīnas krastiem. Viņa kuģis, piekrāmēts ar patēriņa produktiem, atgriezās ar peļņu, kas ļoti iepriecināja Albuquerque, un viņš nolēma sūtīt vēstniecību uz Ķīnu Portugāles karaļa vārdā. Tome Pires (1465?-1524), naturālists un farmaceits pēc profesijas, tika izvēlēts par sūtni. 1517.gadā viņš izbrauca no Malakas ar kuģi, ar kuru komandēja Fernans Pereš de Andrade(Fernão Peres de Andrade). Augustā viņi sasniedza Ķīnas dienvidu krastu. Būšot ļoti piesardzīgam cilvēkam, Andrade lika savai ekipāžai uzvesties mierīgi un klusi. Portugāļiem izdevās dabūt atļauju doties Kantonā, kur viņi ir guvuši peļņu no atvestajiem produktiem. Pabeidzot savas darīšanas, Andrade pameta Portugāles sūtniecību Kantonā un atgriezās uz Malaku 1517.gada oktobrī. Pa to laiku ķīniešu autoritātes nelabprāt sūtīja ziņojumu uz Pekinu par Portugāles sūtniem, jo Portugāle nebija tributārā valsts. Malakas valdnieks- musulmanis, kuru portugāļi bija padzinuši, sudzējās par viņiem ķīniešu autoritātēm. Piresam tika teikts, ka Portugālei ir jāatgriež iekaroto Malaku tās legītimajam valdniekam. Pret Piresu, kurš ieradās Pekinā 1520.gadā, izturējās kā pret spiegu. Pēc Ķīnas valdības pavēles Pires tika sūtīts uz Kantonu, kur bija apturēts ar dažiem saviem biedriem, un vēlāk, 1524.gadā, miris cietumā.

[Chan, 67, Kenneth Scott Latourette, 313]

Fernana Pereša de Andrade veiksmē iedvesmoja viņa brāli Simonu de Andrade (Simão de Andrade), kas atšķirās no brāļa ar savu nevaldāmo raksturu. 1518.gadā Simons sasniedza Guandunas provinces krastu(广东,Guǎngdōng), kur ar savu naidīgo attieksmi pret vietējiem iedzīvotājiem bija sev nopelnījis ļoti negatīvu reputāciju. Bez vietējo autoritāšu atļaujas viņš uzbūvēja cietoksni attaisnojoties ar to, ka tā esot aizsardzība pret pirātiem un pat ierīkoja karātavas lai sodītu noziedzniekus saskaņā ar Portugāles likumiem. Turklāt, viņu vainoja cilvēku laupīšanā un to pārdošanā verdzībā. Simona agresīvā uzvedība izraisīja pirmo konfliktu starp eiropiešiem un ķīniešiem. Vietējās autoritātes vairs nespēja ciest portugāļa noziedzības un padzina viņu no Ķīnas piekrastes. Kad Simons atkal atgriezās, ķīnieši ķērās pie ieročiem. Portugāļi bija zaudējuši šajā konfliktā, un, ne tikai viņiem, bet arī tributāro valstu pārstāvjiem bija aizliegts spert kāju Guandunas krastā.

[Chan, 67]

Tas bija 1521.gads, kad portugāļi tika padzīti no Ķīnas teritorijas. Tomēr tirgot ar viņiem bija ļoti izdevīgi, un 1530.gadā tirdzniecības sakari ar portugāļiem atjaunojās. 1557.gadā portugāļiem tika atļauts nodibināt ciematu-Makao (澳門, Àomén)- neapdzīvotā salā, kas savienojās ar kontinentu ar šauru dambi Pērles upes (珠江, Zhūjiāng) mutē netālu no Kantonas. Būfībā, Makao nebija Portugāles kolonija, bet drīzāk tirdzniecības geto. Pilnībā atkarībā no ķīniešu autoritāšu labvēlības, ierobežoti savā rīcībā, portugāļi nedrīkstēja pārvietoties tālāk uz Ķīnas teritoriju izņemot dažas reizes gadā, kad tas bija izdevīgi ķīniešiem. Attieksme pret portugāļiem no Makao bija līdzīga kā pret Ķīnas dienvidu aboriģēnu ciltīm, kuri nepieņēma ķīniešu kultūru, bet atzina Impērijas protektorātu.

[Ross, 2]

Tolaik ķīniešu vidū klīda baumas par portugāļu kanibalismu. Ķīnieši uztvēra portugāļus kā mežoņus, kuri tikai pavirši līdzinājās cilvēkiem. Ķīniešu hronikās ir detalizēti aprakstīts, kā portugāļi pārka ķīniešu bērnus un pagatavoja tos ēšanai. Portugāļu nevaldāmās uzvedības dēļ, ķīnieši uzskatīja viņus par bērnu ēdājiem, cilvēku laupītājiem, vergu tirgotājiem, kontrabandistiem un marodieriem.

[Miu Bing Cheng, 21]

Pirmais negatīvais iespaids, ko guva ķīnieši no agresīvajiem Ibēru tirgoņiem, noteica turpmākos ķīniešu un eiropiešu kontaktus. Ir jāpiebilst, ka neskatoties uz to, ka ķīnieši uzskatīja savu civilizāciju pārāku par citām, viņi nemēģināja agresīvi uzspiest ar savu reliģiju un dzīvesveidu citām tautām, atšķirībā no eiropiešiem, un dažkārt arī arābiem, kuri izplatot savu ticību mēdza uzvesties vārmācīgi. Vēsturē nav tāda piemēra, kad ķīnieši būtu ceļojuši tālajās zemēs, lai iekarotu un pakļautu vietējos iedzīvotājus un valdītu pār viņiem no Pekinas.

[Cameron, 147]

Esot bijuši vairākus gadsimtus pastāvīgajā karā pret mauriem, spāņi un portugāļi bija pieraduši nicināt jebkādu ārzemniekus, uzskatot, ka ir jāiznīcina visus, kas atteicās pieņemt kristietību, kā vienīgo patieso ticību

[Cameron, 147]

Kaut arī ķīnieši apzinājās atšķirības starp dažādām tautām, ar kurām viņiem bija saskarsme, tik un tā ķīnieši uzskatīja visas pārējās nācijas par barbariem un savu valsti par vienīgo īsto civilizāciju, saucot to par Vidusvalsti(中国, Zhōngguó). Saskaņā ar konfuciānisko hierarhiju,

savu kaimiņvalstu valdniekus ķīniešu uzskatīja par Ķīnas imperatora mazākajiem brāļiem. Toties ne vienmēr pārējās tautas atzina ķīniešu centrālo lomu Pasaules hierarhijā.

[Wakeman, 111]

Dibinot Makao 1557.gadā un iegādājoties licenci uz tirdzniecību pie ķīniešu autoritātēm, portugāļiem tika atļauts vienreiz vai divreiz gadā kuģot augšā pa Pērles upi lai Kantonā nopirktu eksporta preces. Makao portugāļi dabūja no Portugāles valdības municipālo statusu un tirdzniecības privilēģijas piegādājot uz Goa lielgabalus no savas lietuves, kura bija viena no labākām Āzijā.

[Wakeman, 114-115]

Min autoritātēm tomēr bija izdevīgi ciest portugāļu klātbūtni, jo ķīnieši guva ienākumus no nodokļiem un papildus krastu aizsardzību no pirātiem un vietējiem dumpiniekiem.

[Miu Bing Cheng, 21]

Ķīnas valdības aizliegums pa taisno tirgot ar Japānu, kas tika izraisīts ar japāņu pirātu reidiem pie Ķīnas krastiem, deva portugāļiem iespēju veidot ļoti ienesīgu biznesu. Laika posmā starp 1580. un 1640.gadu portugāļi kļuva par galvenajiem starpniekiem tirdzniecībā ar Japānu, veicot jūras braucienus starp Makao un Nagasaki. Viņi palīdzēja apmainīt ķīniešu zīdu, zeltu, muskusu un porcelānu pret japāņu sudrabu un varu.

[Chaudhuri, 76]

Japāņu tirgotāji pat sniedza portugāļiem līdzekļus, lai tie Kantonā nepirktu zīdu priekš japāņiem. Vairākas desmitgades nauda plūda uz Makao, bet 1639.gadā tik izdevīga tirdzniecība tika pārtraukta.

[Wakeman, 115]

Japānā Tokugavas valdība saņēma ziņu, ka spāņi plāno uzbrukt viņiem no Manilas. Holandiešu protestantu padomdevēji pārliecināja japāņus, ka spāņi ir motivēti ar katoļu dedzību kristīt neticīgos. Kad 1637.gadā Tokugava aizliedza kristietību, sekoja japāņu katoliķu sacelšme Šimabarā, kura ar lielām grūtībām tika apspiesta, un visi ārzemju katoliķi tika padzīti no valsts. Rezultātā, 1639.gadā portugāļiem tika atņemtas tirdzniecības tiesības un viņiem bija jāpamet Nagasaki.

[Wakemann, 115-116]

Tomēr Makao tik un tā palika par nozīmīgu anklāvu priekš eiropiešiem. Visi misionāri, kas cerēja nokļūt Ķīnas teritorijā, vispirms spēra kāju uz Makao teritorijas. Tieši caur Makao nāca ziņas par Ķīnu uz Rietumiem, kad jezuīti sūtīja atpakaļ uz Eiropu Ķīnas civilizācijas aprakstus.

[Wakemann, 116]

Kopš jezuītu misijas aizsākumiem, sakaru uzturēšana starp misionāriem un portugāļiem no Makao kaut arī aizkavēja misijas darbu, bet bija nepieciešama lai nodrošinātu finansējumu priekš Ķīnas misijas, sakaru uzturēšanu ar Eiropu pa pastu un cilvēkresursu piegādi misijas vajadzībām. Bija nesaskaņas starp tirgotājiem no Makao un Kantonas mandarīniem, kuri zināja par portugāļu nodarbošanos ar kontrabandu un viņu sakariem ar Japāņiem. Ķīnas autoritātes vēlējās pēc iespējas vairāk kontrolēt nepārvaldāmo tirdzniecības zonu, neļaujot portugāļiem tikt uz Ķīnas teritoriju, un, tajā pašā laikā, neiznīcinot portugāļu apmetni.

[Brockey, 64]

16.gadsimta beigās Austrumos bija divi eiropiešu varas centri: iepriekšminētie portugāļu Makao un 1571.gadā dibinātā spāņu Manila Filipīnās. Gan no Makao, gan no Manilas katoļu misionāri, starp kuriem bieži pastāvēja konkurence, centās nokļūt Ķīnas teritorijā.

[Latourette, 88-89]

No 1557.gadā Makao palika priekš ārzemniekiem par vienīgiem “vārtiem” uz Ķīnu līdz pat 1842.gadam, kad Honkonga (香港, Xiānggǎng) kļuva par Lielbritānijas koloniju. Līdz apvienošanās ar Ķīnu 1999.gadā, Makao skaitījās par Portugāļu koloniju vairāk nekā 440 gadus.

[Phan, 189]

2. Jezuītu misijas dibināšana un tās pionieri

2.1. Jezuītu adaptācijas politikas noformēšana

Ķīnas moderno laiku misijas vēstures sākums ir saistīts ar Svēto Francisku Ksavēriju (Franciscus Xaverius, 沙勿略, Shāwùlùè, 1506-1552). Jezuītu misija Japānā, kuru viņš dibināja 1549.gadā, ļoti ietekmēja turpmāk dibināto Ķīnas misiju. Japānas misija solīja labas perspektīvas. Pavadot Japānā trīs gadus sludinot kristietību, Ksavērijs tomēr cerēja, ka Japānas misija varētu būt vēl veiksmīgāka, ja iesākt kristietības izplatīšanu Ķīnā. Ksavērijs uzsvēra nepieciešamību pārzināt vietējo kultūru, lai varētu sadarboties ar konfuciānistiem un budistiem. Viņš arī runāja par izglītības nepieciešamību zinātnes sfērā, lai ar zinātniskiem sasniegumiem izraisītu ķīniešu interesi misionāru mācībā. Ksavērijs apzinājās, ka konfuciānisms un budisms ne tikai ieņēma nozīmīgu lomu katra indivīda dzīvē un ietekmēja ķīniešu sabiedrību, bet abas šīs reliģijas pārņēma no ķīniešiem japāņi. Pēc šīs loģikas, lai kristietība varētu uzplaukt Japānā, to bija vispirms jāizplata Ķīnā. Ksavērijas ticēja, ka pārvērtot kristietībā tos, kas atrodas varas virsotnē, turpmāk varētu kristianizēt visu valsti. Līdz ar to, viņa nodoms bija satikties ar Ķīnas imperatoru, līdz viņš saprata, ka reālā vara atrodas konfuciānisko mācīto ierēdņu rokās. Ārzemju sūtņa statusā Ksavērijas vēlējās tikt pie audiences pie Min imperatora. Bet šim ambiciozajam plānam nebija lemts īstenoties. Viņš cerēja nokļūt Ķīnas teritorijā caur nelielo salu Makao tuvumā. Tā arī nesasniedzot Ķīnu viņš saslima un mira šajā salā 1552.gadā.

[Journal of Zhejiang University, 20]

Franciska Ksavērija dzīve saista jezuītu misiju Japānā un Ķīnā, bet tieši Alessandro Valinjano (Alessandro Valignano, 范礼安 Fàn Lǐ ān, 1539-1606) noformulēja un izstrādāja misijas metodes un pieju, praktisko īstenojot Franciska Ksavērija idejas. Valinjano organizēja misijas tā, lai izaicinātu eurocentrisko izpratni ne tikai par kristietību, bet arī par vēsturi un kultūru kopumā.

[Ross, 32, Journal of Zhejiang University, 20]

Pirmā sekmīgās misijas dibināšana Ķīnā bija Alessandro Valinjano sasniegums. Savā ceļā uz Japānu, kur jau bija uzplaukusi jezuītu misija, Valinjano apstājās Makao. Viņš izdarīja secinājumus, ka, lai panāktu veiksmi Ķīnā, ir vajadzīgi misionāri, kuri visu savu mūžu veltītu

darbam šeit un iemācītos valodu. Valinjano uzsvēra, ka nepietiek vienkārši iemācīties sarunvalodu, bet ir jāapgūst literārā rakstiskā valoda. Pēc Valinjano iniciatīvas uz Makao tika sūtīts Mikele Rudžieri (Michele Ruggieri, 罗明坚, Luó Míngjiān, 1543-1607). Ierodoties Makao 1579.gadā, Rudžieri sāka valodas studijas.

[Latourette, 91, Journal of Zhejiang University, 21]

Jezuītus bieži vainoja, ka viņi pieļauj kompromisus ticībā, bet jezuīti uzsvēra adaptācijas nepieciešamību pie vietējās kultūras, kas deva labus rezultātus kristīgās ekspansijas pirmajos gadsimtos. Jaundibinātā ordeņa biedri nebaidījās pielietot jaunās metodes, viens no kuriem bija nepieciešamība mācīties tās valsts valodu, uz kuru devās misionāri. Kaut arī mūsdienās tas šķiet pats par sevi saprotams, tomēr tolaik šis likums netika ņemts vērā un agrāk misionāri sludināja kristīgo ticību tālajās zemēs tikai ar tulka palīdzību nedomājot mainīt tādu pieju.

[Дубровская, 66-67]

Pats Valinjano nebija iemācījies ne ķīniešu, ne japāņu valodu un patiesi neiedziļinājās nevienā no šīm kultūrām, bet viņš paļāvās uz saviem kolēģiem, kas tā darīja. Valinjano uzskatīja, ka gan ķīniešu gan japāņu kultūrā ir elementi, kas varētu kalpot par pamatu vietējās kristīgās baznīcas dibināšanai. Vēlāk arī Matteo Riči (Matteo Ricci, 利玛窦, Lì Mǎdòu, 1552-1610) darbs pamatojās uz Valinjano rekomendācijām. Pēc Valinjano domām, ja pat neizglītotiem portugāļu tirgoņiem, kas runāja tikai ar tulka starpniecību, ķīniešu autoritātes atvēlēja nelielu zemes gabalu, tad izglītotiem vīriem, kas pārzin vietējo kultūru noteikti būtu atļauts tikt tālāk Ķīnas teritorijā.

[Ross, 44, Brockey, 30]

Ņemot vērā to, ka eiropieši nekur līdz tam nebija sastapušies ar tik augsti attīstītu kultūru kā Min impērijā, jezuītu adaptācijas politika tika izstrādāta lai atbilstu unikāliem misionāru darba apstākļiem Ķīnā. Saskaņā ar šo pieju, misionāriem bija jāpielāgo kristīgo ticību pie vietējo tautu kultūras elementiem, bet tas radīja misionāriem ļoti sarežģītu izvēli, kādus vietējās kultūras elementus pieņemt un kādus-noraidīt. Gadījumā ja jezuīti pieņemtu kādus būtiskus ķīniešu kultūras elementus kas ir pretrunā ar kristietību, tad adaptācijas politika kļūtu teoloģiski nederīga. Savukārt, ja viņi nepieņemtu noteiktas būtiskas ķīniešu tradīcijas, tad ķīnieši noraidītu kristietību kā svešu un nepieņemamu. Kristietība varētu veiksmīgi izplatīties Ķīnā tikai ja tā tiktu pielāgota vietējai kultūrai. Jezuītu mērķis bija ne tikai panākt to, lai kristietība kļūtu par elementu, kas būtu uztverts kā dabisks vietējām paražām, neviss kaut kas svešs un eksotisks, bet arī lai kristīgā mācība kļūtu par spēku kas transformētu ķīniešu kultūru

[Mungello, 13]

Esot par visprivileģētāko sabiedrības slāni Ķīnā, mācītie ierēdņi, no kuriem pārsvarā sastāvēja valdība, nopelnīja savu statusu nevis mantošanas kārtā, bet pateicoties savām zināšanām. Tiekme pēc zināšanām un interese par grāmatām bija fundamentālā ķīniešu sabiedrībai. Ja mācītie ierēdņi pieņemtu kristietību, tad šī reliģija ne tikai gūtu lielu ietekmi ķīniešu sabiedrībā, bet arī pašjezuītu pozīcijas Ķīnā būtu drošas. Un, kas vēl ir svarīgi, jezuīti varētu ražot grāmatas, kas būtu pieņemamas saskaņā ar ķīniešu standartiem, un veicināt to izplatīšanu Ķīnā. Tad evaņģēlija vēsts izplatītos daudz straujāk un tālāk.

[Ross, 144]

Lai ķīniešu intelektuāli pieņemtu jezuītus, gan uztverot rietumniekus kā ķīniešus, gan uzskatot tos par intelektuāli vienlīdzīgiem sev, jezuītiem bija jādemonstrē savas zināšanas, kas bija nepieciešamas lai skaitītos par mācīto cilvēku ķīniešu kontekstā un iepazīstināt ķīniešus ar rietumu zinātni un tehniku. Pēc Riči domām, tas bija daudz svarīgāk nekā kristīt tūkstošiem cilvēku. Viņaprāt, šis bija vienīgais veids, lai turpmāk varētu kristianizēt visu impēriju.

[Ross, 144]

2.2. Matteo Riči misijas aizsākumi

Pēc vairākiem gadiem, kurus Valinjano pavadīja Makao, pie viņa pievienojās Matteo Riči, kuram bija lemts kļūt par vienu no izcilākajiem misionāriem Ķīnā.

[Latourette, 91,92]

Matteo Riči misija bija visrezultatīvākā, un viņš bija vienīgais no eiropiešiem, kam ķīnieši izteica savu cieņu kā zinātniekam, kurš bija augstā līmenī apguvis viņu valodu un literatūru. Lai sasniegtu tādu pozīciju, Riči bija jāpūlas 27.gadus lai praktiski kļūtu par ķīnieti vismaz uz pusi.

[Дубровская, 72]

Matteo Riči ir dzimis centrālās Itālijas pilsētā Mačeratā 1552.gadā. Jaunībā tēvs viņu sūtīja uz Romu studēt jurisprudenci. 1571. Gadā pret tēva gribu jaunais Matteo iestājās jezuītu biedrībā, kur par viņa skolotāju bija Alessandro Valinjano. Pirms Riči kļuva par priesteri viņš tika izvēlēts par vienu no misionāriem kuri devās uz Austrumiem. Būšot par izcilu studentu jezuītu Romas

Koledžā, Riči kļuva par draugu savam matemātikas profesoram Kristferam Klaviusam (Christopher Clavius, 1538-1612), kas bija Galileo Galileja(1564-1642) draugs un kolēģis un Gregora kalendāra sastādītājs. Riči palika par tuvu draugu Klaviusam, rakstot viņam no Austrumiem visu atlikušo mūžu.

[Ross, 121]

Esot pieņemts misijai Indijā 1577.gadā, Riči vēl gadu pavadīja Koimbras universitātē, Portugālē, iesākot praksi teoloģijā. Pēc gada atbraucot uz Goa ar vēl divpadsmit jezuītiem, kuru skaitā bija viņa nākotnes līdzgaitnieki Ķīnas misijā, tajā skaitā Mikele Rudžieri, Riči tika uzticēti mācību pienākumi jezuītu Svētā Pāvila Koledžā. Vienlaikus viņš turpināja savas teoloģijas studijas. 1580.gadā Kočīnā Riči tika iecelts par priesteri.

[Young, 25]

1582.gadā Riči atbrauca uz Makao un uzreiz sāka ekstensīvas valodas studijas saskaņā ar Alessandro Valinjano rekomendācijām. Pēc viena gada Riči ieradās Džaočjinas (肇庆, Zhàoqìng) pilsētā Guandunas provincē. Šeit viņš turpināja ķīniešu valodas apgūšanu un iedziļinājās ķīniešu klasisko tekstu pētīšanā. Viena gada laikā viņš pabeidza ķīniešu klasisko tekstu-*Četru kanonu* (四书, Sishū)-tulkošanu uz latīņu valodu. Riči fotogrāfiskā atmiņa un īpašs talants valodu apgūšanā noteikti palīdzēja viņam šajā darbā. Pēc dažu viņa ķīniešu draugu atmiņām, Riči varēja skaitīt ķīniešu poēmas otrādā secībā. Neviens no misionāriem nekad nebija apguvis klasisko ķīniešu valodu tik labi kā Mateo Riči. Riči fenomenālā atmiņa, par kuru liecināja viņa prasme skaitīt no galvas veselu ķīniešu poēzijas grāmatu izlasot to tikai vienu reizi, tik iespaidoja viņa ķīniešu paziņas ņemot vērā to, ka viņu izglība pieprasīja milzīgos apjomos atcerēties klasiskos tekstus un komentārus pie tiem, kā arī tūkstošus hieroglifu lai spētu šos tekstus izlasīt.

[Young, 25, Cameron, 175]

1583.gada vasarā, vēl pirms Riči atbraukšanas, Rudžieri devās pa Pērļu upi līdz Kantonai mēģinot piekukuļot vietējās autoritātes, lai viņam tiktu atļauts tikt uz Ķīnas teritoriju. Pirms ķīnieši bija viņu aizsūtījuši atpakaļ, Rudžieri paspēja sasniegt Džaočjinas pilsētu. Esot dzirdējis par jezuītu izcilām zināšanām matemātikā, Džaočjinas pārvaldnieks sūtīja Rudžieri vēstuli ielūdzot viņu atpakaļ pilsētā, neskatoties uz to, ka tolaik ārzemniekus bija aizliegts laist Ķīnas teritorijā. Otreiz, tajā pašā gadā, Rudžieri jau kopā ar Matteo Riči devās ceļā pa upi, pirms tam noskuvot savus matus un bārdas un uzvelkot mugurā ķīniešu mūku apmetņus. Tolaik Rudžieri vēl vāji zināja ķīniešu valodu. Satiekoties Džaočjinā ar pilsētas autoritātēm, Rudžieri atklāja, ka viņš velti bija iztērējis veselu gadu mācoties vietējo dialektu, jo ierēdņi runāja standarta

mandarīnu valodā. Caur tulku, kristīgo ķīnieši, kuru jezuīti bija paņēmuši līdzi no Makao, viņi iesniedza Džaočinā pārvaldniekam rakstisko petīciju, kurā rakstīja, ka viņi ir reliģiskā ordeņa pārstāvji no tāliem Rietumiem, kas godina Debesu Valdnieku, un, ka viņi esot piesaistīti ar Min impērijas slavu. Jezuīti lūdza atļauju uzcelt māju un baznīcu un palikt Ķīnā uz visu atlikušo mūžu, apsolot ievērot vietējos likumus. Apzinīgi viņi neko nebija teikuši par savas reliģijas izplatīšanas plāniem. Pilsētas pārvaldnieks atvēlēja jezuītiem zemes gabalu pagodas tuvumā, kur jezuīti uzcēla sev māju un baznīcu.

[Cameron, 154-156]

Lai sludinātu kristīgo mācību un sastādītu elementāro katehismu Riči un Rudžieri bija jāapgūst nevis vienkārši sarunvalodu, bet sarežģīto ķīniešu klasisko valodu ar divu tūkstošu gadu garu filozofisko un literāro vēsturi situācijā kad nebija nekādu mācību grāmatu vai vārdnīcu. Riči sakā mācīt kristīgo ticību jaunajam ķīniešu māceklim, kurš nolēma dzīvot kopā ar jezuītiem un palīdzēt tiem tikt galā ar ķīniešu valodu. Viņš arī palīdzēja sagatavot publikācijai parasto katehismu, *Patiesie ieraksti par Dievu* (天主实录, Tiānzhǔ shílù), kuru sastādīja Rudžieri. *Tianzhu shilu*, publicēta 1584.gadā, bija pirmā rietumu izcelsmes grāmata rakstīta ķīniešu valodā.

[Ross, 122-123, Cervera Jiménez, 213]

Kaut arī misionāru reliģija nebija noslēpums priekš ķīniešiem, jezuīti apdomīgi neatklāja uzreiz savu galveno mērķi sludināt kristīgo ticību. Ar Rietumu zinātnes sasniegumu palīdzību viņi centās piesaistīt ķīniešu interesi un pelnīt viņu cieņu. Pēc dažiem mēnešiem Riči un Rudžeri ieguva draugus mācīto ierēdņu vidū.

[Latourette, 92]

Dzīvojot Džaočinā Riči bija sastādījis Pasaules karti, kura daudzkārt tika kopēta un izplatījās Ķīnā. Kaut arī šajā kartē pārējās valstis un kontinenti izrādījās lielāki nekā ķīnieši to iedomājās, tomēr, Riči bija demonstrējis taktu, novietojot Ķīnu pie Pasaules vidus. Ķīniešu kartogrāfija nebija tik primitīva kā domāja Riči un viņiem bija arī daudz precīzākas kartes, tomēr svarīgs Riči ieguldījums šajā sfērā bija demonstrēt ķīniešiem, ka Zeme ir apaļa. Šī pozīcija kļuva ķīniešiem vēl skaidrāka, kad vēlāk Džaočinā Riči bija izgatavojis vairākus globusus.

[Дубровская, 78-80]

Mēģinot adaptēties pie vietējās kultūras, tiko ieradušies Ķīnā jezuīti sāka valkāt budistu mūku drēbes. Tā kā parasto ķīniešu vidū bija daudz budisma sekotāju, tas bija labs veids kā svešzemnieki varētu būt tuvāk tautai. Arī Rudžieri katehismā jezuīti sauca sevi par *sēng* (僧,

mūks) un rakstīja ka viņi esot no Indijas. Pirmajam laikam tā bija laba stratēģija, lai jezuītiem atļautu palikt Ķīnā. Bet viņi nojauta, ka tas varētu izraisīt daudz pārpratumu un likt ķīniešiem sajaukt kristietību ar budismu. Jesuīti nekādā nēvēlējās, lai viņus sajauktu ar budistu mūkiem (和尚, héshang). Redzot to, ka jezuīti dzīvoja kā mūki, grieza savus matus, ieturēja celibātu, ģērbās svārkos un nāca no rietumiem, parastiem ķīniešiem nekas nevarēja traucēt pieņemt šos rietumniekus par indiešu izcelsmes mūkiem-ceļotājiem.

[Cervera Jiménez, 213-214]

Jezuīti drīz saprata savu kļūdu un izvēlējās konfuciānismu nevis budismu savai adaptācijas stratēģijai. Augsti izglītotiem jezuītiem, daudzi no kuriem nāca no dižciltīgām Eiropas ģimenēm, bija daudz kopīga ar izsmalcinātiem ķīniešu intelektuāļiem, kuriem bija augsta pozīcija sabiedrībā. Salīdzinājumā ar budistu mūkiem, kuri bija krituši sociālajā statusā kopš iepriekšējiem Ķīnas vēstures periodiem, mācītie ierēdņi sastādīja valsts varas aparāta pamatu, turklāt, mācīto ierēdņu piekrišana bija nepieciešama lai jezuītiem tiktu atļauts uz ilgu laiku palikt Ķīnā. Līdz ar to, jezuītiem bija daudz izdevīgāk sadarboties ar mācītiem ierēdņiem, kā arī Eiropā jezuīti bija pieraduši strādāt varas virsotnes tuvumā.

[Mungello,14]

Vairākas reizes satiekoties ar ķīniešu intelektuāļiem, Riči no savām budistu mūka drēbēm pārgērbās ķīniešu intelektuāļu zīda apģērbā. Viņš kļuva pārliecināts, ka, lai kristīgā mācība iegūtu vairāk sekotāju, ķīniešiem ir jāļauj arī turpmāk praktizēt konfuciāniskus senču godināšanas rituālus. Neskatoties uz pretrunām pašu jezuītu vidū, Riči uzskatīja, ka šie kultūras elementi bija tikai daļa no tradīcijas, kurai nebija reliģiskas nozīmes un, līdz ar to, tie nebija pretrunā ar kristīgām doktrīnām. Daži vēsturnieki pat apgalvoja, ka Riči mācītā kristietība bija kristīgā ķecerība. Katoliskās baznīcas lokos tika uzskatīts, ka, tomēr, jezuīti pieļāva pārāk daudz kompromisu.

[Young, 26]

Izņemot kristīgās mācības izkropļošanu, Riči tika kritizēts par apzinīgo Rietumu zinātnes “izmantošanu” lai nodrošinātu savas pozīcijas Ķīnā. Rūpīgi izanalizējot to laiku ķīniešu matemātikas zinātni, Riči izdarīja secinājumu par ķīniešu zinātnes trūcīgo neattīstīto stāvokli. Viņš redzēja, ka ķīniešus vairāk interesēja viņa atvestās mehāniskās ierīces, nekā Rietumu reliģija. Sfēras, solārie kvadranti, prizmas un pulksteņi piesaistīja ķīniešu intelektuāļu interesi. Pavadot daudzus gadus Ķīnas dienvidos, itāļu jezuītam tika atļauts apmesties Pekinā tikai tāpēc, ka viņš uzdāvināja mehānisko pulksteni Vaņli imperatoram(萬曆/万历, Wàn Lì, 1563-1620).

[Young, 26]

Neskatoties uz politisko haosu, administratīvo korupciju, galma intrigām un mandžūru draudiem vēlīnā Min periods bija laiks, kad intensīvi attīstījās filozofija. Tas bija garīgās krīzes un sinkrētisma periods, kad daudziem konfuciānistiem bija interese par ārzemju mācībām. Tai vietā lai noraidītu tiko atbraukušus jezuītus kā barbarus, šie konfuciānisti laipni pieņēma viņus un kļuva par svešzemnieku mācekļiem. Vēlīnajā Min kultūrā, ar ko sastapās misionāri, valdīja sinkrētiskais gars. Daudzi tā laika intelektuāļi bija radikāli savā tieksmē sintetizēt vairākas mācības-daoismu, konfuciānismu un budismu- harmoniskajā vienotībā. Kaut arī jezuīti atteicās pieņemt šo trīs mācību sajaukumu, viņi izmantoja savā labā to laiku ķīniešu sinkrētisko noskaņojumu, cenšoties saskaņot kristietību un konfuciānismu, aizvietojojt budismu un daoismu ar kristietību un radot konfuciānisma un kristietības sintēzi. Viens no visslavenākiem ķīniešu mācītiem ierēdņem-kristiešiem, Sju Guancji (徐光启, Xú Guāngqǐ, 1562-1633) palīdzēja noformulēt tādu pieju un izpaua to slavenajā frāzē, ka kristietībai ir ”jāpapildina konfuciānismu un jāaizvieto budismu” (补儒移佛, bǔrú yífó). Konfuciānisms tika maz kritizēts kā pagāniska reliģija tieši tāpēc, ka šī mācība fokusējas galvenokārt uz morāliem un sociāliem dzīves aspektiem, runājot ļoti maz par garīgajiem spēkiem, atšķirībā no budisma, kur ir svarīga tieši garīgā attīstība. Turklāt, vecāku godināšana, kā viena no galvenajām konfuciāniskajām morālām vērtībām bija saskaņā ar Biblijas bausli cienīt savus vecākus.

[Mungello, 16-17, Young, 42]

Ir svarīgi atzīmēt, ka termins *konfuciānisms*, kuram nav analoga ķīniešu valodā un kuru ir izdomājuši jezuīti, atspoguļo šīs filozofijas tieši jezuītu interpretāciju. Ar vārda *Kong-fu-zi* (孔夫子, Kǒngfūzǐ, Meistars Kons) latinizēto variantu “Konfūcijs” eiropieši tika iepazīstināti 1687.gadā literārajā darbā *Confucius Sinarum Philosophus*. Savukārt ķīnieši sauca šo filozofisko skolu par pazinēju mācību (儒教, Rújiào) ticot, ka šī mācība aizsākās ilgi pirms Konfūcija. Pats Konfūcijs apgalvoja, ka viņš tikai pārraida senču gudrību.

[Mungello, 73]

1598.gadā Riči veica pirmo mēģinājumu sasniegt Pekinu. Ceļā viņš knapi izvairījās no ieslodzīšanas cietumā. Kad viņš tomēr ieradās Pekinā, viņa mēģinājumi tikt pie audiences pie Vaņli imperatora cieta neveiksmi iedomīgo galma ierēdņu dēļ. Pēc neilga laika neapmierināts Riči atgriezās līdz Nankinai (南京, Nánjīng).

[Cameron, 175]

Riči dibināja Nankinā jaunu misiju. Daudzi tika kristīti. Riči turpināja savu ierasto taktiku iegūt draugus visietekmīgāko un visizglītotāko cilvēku vidū. Piesaistot tos ar Rietumu zinātni, ķīnieši sāka interesēties Rietumu reliģijas folozofiskajos un pat garīgajos aspektos. Turpat Nankinā Riči uzrakstīja nelielu literāro darbu “Par draudzību” (交友论, Jiāoyǒulùn), kas tika rakstīts dialoga formā starp viņu un ķīniešu intelektuālu. Šis darbs kļuva par sava veida klasisko tekstu, kuru ķīnieši paši aktīvi drukāja un izplatīja. Tas bija pirmais literārais darbs publiskai drukai, ko rietumnieks uzrakstīja ķīniešu valodā. Nankinā Riči iepazinās ar dažiem budistu mūkiem, ar kuriem viņam notika ļoti dziļas filosofiskas debātes. Turpat Riči iepazinās ar Sju Guancji, kurš vēlāk tika kristīts.

[Cameron, 175, Cervera Jiménez, 217]

2.2.1. Riči katehisms

Dzīvojot Nančanā (南昌, Nánchāng) no 1594. Līdz 1598.gadam, Riči sāka rakstīt literāros darbus ķīniešu valodā un nopelnīja lielu prestižu ķīniešu izglītoto cilvēku vidū, kas notika pateicoties arī viņa neparastajai atmiņai un viņa laipnumam un atvērtībai. Šajā periodā Riči uzrakstīja arī savu *Tianzhu Shiyi* (天主实义, Tiānzhǔ shíyì, *Dieva īstā nozīme*), ko arī sauca par Riči katehismu un kas vēlāk tika publicēts Pekinā.

[Cervera Jiménez, 217]

Tianzhu shiyi bija kristīgo principu izskaidrojums, pamatojoties uz to, ko Riči sauca par *oriģinālo konfuciānismu*.

[Young, 28]

Vēlāk, 1706.gadā, Kansji(康熙, Kāngxī) imperators audiēnces laikā ar pāvesta legātu jautāja viņam vai viņš ir lasījis *Tianzhu shiyi* un imperators bija neapmierināts ar legāta negatīvo atbildi. Šis darbs bija labi pazīstams Kansji valdīšanas laikā un bija ietekmīgs ne tikai katoliskajā vidē. *Tianzhu shiyi* tika iekļauts *Sikù Quánshū* (四库全书) bibliogrāfijā, lielā gramatu kolekcijā, kas tika sakrāta pēc imperatora Cjaņluna (乾隆, Qiánlóng, 1711-1799) iniciatīvas laika posmā no 1773. Līdz 1782.gadam. Taivānā un Honkongā katoļu misionāri izmanto *Tiānzhǔ shíyì* kā pamata tekstu reliģiskai praksei, uzskatot to par piemēru “mācībām kas pasargā kristietību”.

[Young, 28]

Eiropā *Tiandzhu Shiyi* kritizēja par to, ka Riči šajā darbā nav minējis tādus fundamentālos kristīgos jēdzienus kā trīsvienība un glābšana. Iespējams, viņa ķīniešu draugi redzēja šajā darbā savāda veida budismu. Citi kritizēja šo darbu par to, ka Riči pasniedz kristietību kā konfuciānisma papildinājumu. Bet, pēc Matteo Riči viedokļa, bija svarīgāk likt ķīniešiem saprast ka eksistē Dievs un tikai otrkārt iedziļināties kristīgās doktrīnas problēmās.

[Young, 28]

Daudzu konfuciānisku terminu lietošana šajā grāmatā ir saprotama ņemot vērā Matteo Riči tieksmi pielāgot kristietību ķīniešu tradīcijām. Neskatoties uz viņa ļoti labām ķīniešu valodas un kultūras zināšanām, visticamāk, Riči sastapās ar lingvistiskām problēmām cenšoties izskaidrot ķīniešiem Dieva jēdzienu. Riči bija pirmais misionārs Ķīnā, kurš ticēja vai atklāja, ka Dieva koncepts eksistēja ķīniešu klasiskajos tekstos. Savos rakstos, galvenokārt priekš Eiropas publikas, Riči uzstāja, ka senie ķīnieši ticēja vienīgā rādītāja eksistencē. Riči ticēja, ka Šandi (上帝, Shàngdì) kuru godināja Džou dinastijas (周朝, Zhōucháo) imperatori, bija tas pats kas kristiešu Dievs. Viņaprāt, tieši neokonfuciānisms (理学, Lǐxué) aizveda ķīniešus prom no Dieva un vēlīnā Min intelektuāļi iekrita galīgā ateismā.

[Young,29]

2.2.2.Ķīniešu kalendārs

Riči bija ļoti izbrīnīts atrodot Nankinā ļoti labi ierīkotu observatoriju un astronomisko laboratoriju ar tik pat kvalitatīviem astronomiskiem instrumentiem, kā Eiropā, bet kuri vairs netika izmantoti. Viņš nodomāja ka ,drošivien, šos instrumentus pirms divsimt gadiem bija izgatavojis ārzemnieks, kurš bija mācījies Rietumos. Tādēļ ka Min dinastijas laikos ķīniešu astronomija bija ļoti vāji attīstīta salīdzinājumā ar iepriekšējiem Ķīnas vēstures periodiem, valsts kalendārā bija pielaistas nopietnas kļūdas. Riči nezināja ķīniešu astronomijas vēsturi, un īstenībā šo laboratoriju bija ierīkojis ķīniešu astronoms un matemātiķis Guo Šoudzjins (郭守敬, Guō Shǒujìng, 1231-1316), kurš strādāja Hubilai Hana(Khubilai Khan/ 元世祖, Yuán Shìzǔ, 1215-1294) galmā, kad zināšanas par astronomiju un matemātiku tika pārņemtas no arābiem. Kaut arī kopš mongoļu laikiem ķīnieši bija ļoti atpalikuši šajās zinātnēs, tomēr, šīs zināšanas bija ļoti nepieciešamas lai sastādītu valsts kalendāru.

[Ross,137]

Ja jezuīti būtu ieradušies Ķīnā Sun (宋朝, Sòngcháo, 960-1279) vai Juān dinastijas laikos, viņu zināšanām astronomijā nebūtu tik nozīmīga loma viņu misijas veiksmes pānākšanā. Savukārt, Mīn perioda Ķīna zinātnes jomā bija atpalikusi salīdzinājumā ar Rietumiem un salīdzinājumā ar savas pašas vēstures iepriekšējiem periodiem. Lai izdzīvotu, lauksaimnieciskai valstij bija vajadzīgs precīzs kalendārs, kurš prognozētu pareizo laiku sēšanai un ražas vākšanai.

[Young, 23]

Sēšana un ražas vākšana, festivāli un bēres, politiskie lēmumi un tiesas sēdes, gandrīz visas dzīves sfēras tika saskaņotas ar lunāro kalendāru, kurā bija noteiktas veiksmīgas un neveiksmīgas jebkādam aktivitātēm. Tā kā imperators tika uzskatīts par Debesu dēlu (天子, Tiānzǐ) un starpnieku starp debesīm un zemi, kļūdas kalendārā varētu izraisīt šaubas par viņa varas leģitimitāti, līdz ar to imperators riskēja zaudēt Debesu Mandātu (天命, Tiānmìng), kas nodrošināja visu Ķīnas imperatoru varas leģitimitāti. Valsts kalendāra politiskā nozīme pieauga kopš Haņ dinastijas laikiem.

[Young, 23]

2.2.3. Visslavenākie kristīgie ķīnieši

Vispazīstamākie no kristītiem ķīniešiem bija tā saucamie "Svētās reliģijas trīs pilāri" (聖教三柱石, Shèngjiào sān zhùshí): Sju Guāncji (徐光启, Xú Guāngqǐ, 1562-1633), Li Džidzao (李之藻, Lǐ Zhīzǎo, 1565-1630) un Jans Tinjuņš (杨廷筠, Yáng Tíngyún, 1557-1627). Sju aizņēma lielā sekretāra amatu, visticamāk, visaugstāko ierēdņa pozīciju Mīn Ķīnā. Li un Jans arī ieņēma augstus amatus. Pēc kristietības pieņemšanas visi palika uzticīgi konfuciāniskām vērtībām saskaņojot konfuciānismu ar kristietību, bet kļuva par budisma asiem kritiķiem. Li kritizēja arī neokonfuciānismu.

[Mungello, 14, Gernet, 456]

Dzimis Šanhajā Sju Guāncji bija viens no pirmajiem, kas nāca saskarsmē ar jezuītu misionāriem, iepazīstoties ar tēvu Lāzaru Kattaneo (Lazzare Cattaneo, 郭居静, 1560-1640), un 1600. gadā Nankinā iepazīs ar Matteo Riči. Sju Guāncji tika kristīts par Polu. Sākot ar 1604. gadu, dzīvojot Pekinā, Sju sāka tulkot eiropiešu grāmatas matemātikā, astronomijā, ģeogrāfijā un hidraulikā. 1607. gadā viņš ieņēma amatu Hanlin Akadēmijā (翰林院, Hànlín Yuàn), konfuciāniskās izglītības galvenajā iestādē. Tulkojot darbu trigonometrijā (測量法義, Cèliáng fǎyì) viņš atklāja, ka ķīniešu un eiropiešu trigonometrijas metodes bija identiskas. Viņš bija

atbildīgs arī par Euklīda *Elementu* tulkošanu (几何原本, Jǐhé Yuánběn, 1611). 1630.gadā viņš rekomendēja galmā Ādamu Šalu (Johann Adam Schall von Bell, 汤若望, Tāng Ruòwàng, 1592-1666) jaunā kalendāra sastādīšanai un tēvu Nikolo Longobardo (龙华民, Lóng Huámín, 1559-1654) pārrunām, lai iepirku liulgabalus no Makao. Šanhajā, Sju Guancji mājas tuvumā tika uzcelta neliela baznīca. 1639.gadā, pēs Sju Guancji nāves tika publicēts viņa traktāts lauksaimniecībā (农政全书, Nóngzhèng quánshū).

[Ross, 152-153, Gernet, 456-457]

Li Džidzjao bija dzimis Handžou (杭州, Hángzhōu) pilsētā. Viņš iepazinās ar Riči 1601.gadā. Ieraugot Riči mājā Pasaules karti, ieinteresēts ģeogrāfijas zinātnē, Li sāka mācīties Rietumu zinātņi un kartogrāfiskas procedūras Matteo Riči pavadībā. Laika posmā no 1604.līdz 1610.gadam viņš mācījās pie Riči un tulkoja dažādus teoloģiskus un zinātniskus darbus.

[Gernet, 457]

Esot ļoti ieinteresēts matemātikā un astronomijā, ko mācīja Riči, no visiem *trim pilāriem* Li bija vistuvākās attiecības ar Riči. Toties, viņa nevēlēšanās atteikties no savas konkubīnes bija pēdējais šķērslis kristietības pieņemšanai. Ķīniešu poligāmija, kad vīrietis ņēma tik daudz konkubīņu, cik vien varēja sev atļauties, bija viens no galvenajiem šķēršļiem kristietības pieņemšanai. Priekš ķīnieša, kurš jau bija gandrīz gatavs kristīties, atteikšanās no savām konkubīnēm bija pārāk nopietns upuris. Tomēr, tas kas lika Li izdarīt šo svarīgo lēmumu, bija personālā krīze, kad 1610.gadā viņš nopietni saslima. Li pameta viņa radnieki un Riči vairākas nedēļas pats viņu ārstēja. Gandrīz mirot, Li piekrita pieņemt kristīgo ticību. Pēc tam kad Riči viņu kristīja, Li ātri izārstējās. Riči mira šajā pašā gadā. 1611.gadā viņš atkāpās no sava amata Pekinā un atgriezās Handžou pilsētā saucot līdzī tēvus Kattaneo un Trigo (Nikolas Trigault, 金尼阁, Jīn Nígé, 1577–1628).

[Mungello, 16, Cameron, 244]

Kad 1616.gadā sākās pirmās kristiešu vājāšanas, Li aizstāvēja Handžou pilsētas kristiešus. 1629.gadā Li Džidzjao, kopā ar Sju Guanci un tēvu Longobardo, tika uzticēta jauna valsts kalendāra sastādīšana.

[Gernet, 557]

Tāpat kā Li Džidzjao, Jans Tinjuņš bija dzimis Handžou pilsētā. 1600.gadā viņam tika piešķirts cenzora amats Pekinā. Kad viņš atkāpās no amata pēc deviņiem gadiem un atgriezās mājās uz

Handžou pilsētā, viņš sāka aizrauties ar dzenbudismu (禪, Chán). Satiekot tēvus Kattaneo un Trigo Li Džidzjao mājās, Jans sāka nopietnas diskusijas ar viņiem par kristietību un nākamajā gadā viņš tika kristīts kā Maikls. Saistībā ar kristietības pieņemšanu, Jans pieņēma ļoti grūtu lēmumu aizsūtīt savu konkubīni, kura bija dzemdējusi viņam divus dēlus, dzīvot atsevišķi. 1615.gadā viņš uzrakstīja eseju, kurā centās demonstrēt kristietības pārākumu salīdzinājumā ar budismu. Jans sadarbojās ar Matteo Riči, rakstot skaidrojošas piezīmes pie 1602.gadā publicētā Pasaules Atlanta(坤輿万国全图, Kūnyú Wànguó Quántú). 1627.gadā, pirms savas nāves, Jans uzcēla baznīcu Handžou pilsētā.

[Gernet, 457-458, Mungello, 16]

Daudzās ķīniešu ģimenēs pēc viena ģimenes locekļa kristīšanās pieņēma kristietību visa ģimene. Kristītā Sju Guaņči mazmeita, Kandida Sju (徐甘第大, Xú Gāndìdà, 1607-1680) pēc sava vīra nāves 1653.gadā ļoti daudz līdzekļu ziedoja Baznīcai. Viņa finansēja 135. baznīcu celšanu Šanhajas apkārtnē, apmaksāja reliģiskās literatūras publicēšanu, atbalstīja misionāru darbu un ziedoja nabagiem. Viņa kļuva pazīstama Eiropā pēc tam, kad beļģu jezuīts Filips Kuplē (Philippe Couplet, 柏应理, Bǎi Yinglǐ, 1623-1693) uzrakstīja par viņu grāmatu, kas tika publicēta Parīzē 1688.gadā.

[Mungello, 42]

2.3.Jezuīti Pekinā

1601.gadā Riči savāca visvērtīgākās eiropiešu dāvanas un devās ceļā uz Pekinu kopā ar spāņu jezuītu Diego de Pantohu (Pantoja, 庞迪我, Páng Díwǒ, 1571-1618), viņa diviem palīgiem un pavadoni-cienījamo pils einuhu. Neskatoties uz aizliegumu ārzemniekiem parādīties Pekinā, izņemot tikai tributāro valstu sūtņus, pateicoties Matteo Riči reputācijai viņa pavadonim ceļā uz Pekinu izdevās atrisināt daudzus šķēršļus, ko sagādāja citi mandarīni un einuhi. Kad Riči tika ieslodzīts cietumā Tjandzjinā, pēc Vaņli imperatora pavēles viņš tika atbrīvots apmaiņā pret pulksteni un eļļas gleznām. Tā bija imperatora pirmā labvēlības demonstrācija un jezuītiem tika atļauts palikt Pekinā.

[Brockey, 49]

Pirmajās dienās pēc atbraukšanas Pekinā, Riči dāvanas priekš imperatora tika nodotas viņam caur einuhiem. Puse no dāvanām bija reliģiskā rakstura priekšmeti, bet pārējās bija domātas lai izraisītu imperatora interesi pret Rietumu eksotiku: mehaniskie pulksteņi, smilšu pulksteņi, divas kristāla prizmas, kuras izraisīja sajūsmu visur, kur viņas rādīja, klavikordi, eiropiešu audums un degunradža rags, kuram pieskaitīja dziedinošas īpašības. Pēc kāda laika pats imperators izsauca Riči uz pili, bet tikai tāpēc, ka lielais mēhāniskais pulkstenis apstādinājās un bija nepieciešams to atkal iedarbināt. Pēc tik daudziem gadiem, veltītiem tam, lai nokļūtu tuvāk tronim, Riči, gandrīz sasniedzot savu mērķi, ieradās pilī tikai lai iedarbinātu pulksteni. Sākot ar šo epizodi vēl daudzus gadus jezuīti strādāja Pekinas galmā zinātniskajā un tehniskajā, nevis ideoloģiskajā sfērā, kas bija viņu galvenais mērķis.

[Дубровская, 99-100]

Riči un Pantoha bija pirmie eiropieši, kuri tika laisti Aizliegtajā Pilsētā (紫禁城, Zijinchéng). Pa trim dienām Riči bija jāizdomā ķīniešu nosaukums katrai pulksteņa daļai, jāizmontē un jāsakonstruē pulksteni atpakaļ. Viņš paskaidroja, ka laiku pa laikam pulksteni ir jāiedarbina. Pa šīm trim dienām, ar kalpotāju starpniecību, Vaņli uzdeva daudz jautājumu par visu, kas attiecās uz viņam nezināmo valsti. Kad pulkstenis tika nodots atpakaļ imperatoram, viņš bija sajūsmā par to, ka pulkstenis atkal darbojās. Būtībā, imperators dzīvoja pilī kā gūsteknis, pastāvīgajās un uzmācīgajās bailēs par savu dzīvi. Bieži viņš pat baidījās satīties ar valsts ministriem. Jesuīti izraisīja imperatora interesi, bet, tajā vietā lai satīktos ar viņiem personīgi, imperators pāvēlēja uzgleznot viņu portretus. Pēc Matteo Riči vārdiem, izņemot augstākus degunus, kuplākas bārdas un platakas acis, nekas neliecināja par to, ka šajās gleznās nav attēloti mongoļi. Ieraugot gleznas, Vaņli nodomāja, ka tajās ir attēloti saracīni, pirms viņam teica, ka jezuīti var ēst gaļu.

[Дубровская, 100-101]

Kad Riči un Pantoha bija tiko ieņēmuši māju netālu no pils vārtiem, pie viņiem tika sūtīti četri galma einuhi-muzikanti lai mācītos spēlēt klavikordus, domājot, ka tos var iemācīties spēlēt pa dažām dienām. Esot vēl Nankinā apmeklējis ķīniešu orkestra repetīciju, Riči nevērtēja augsti ķīniešu mūziku: "Viens no viņu gudrajiem vīriem teica, ka mūzikas māksla, kas bija pazīstama viņu senčiem pazuda gadsimtu gaitā un palika tikai instrumenti". Jesuītus izbrīnīja, ka pirms katras stundas, einuhi metās izpildīt *koutou* (叩头, kòutóu) (rituāls, kad trīs reizes jāstājas uz ceļiem un deviņas reizes jāpieskaras ar galvu pie grīdas) savu skolotāju un pašu instrumentu priekšā. Mūzikas stundas izrādījās rezultatīvas, un jezuītu mācekļi paprasīju uzrakstīt vārdus priekš klavikordu mūzikas, lai viņi varētu dziedāt, ja imperators pavēlētu. Riči uzrakstīja dziesmu krājumu, kuras saturēja ētiskus jēdzienus, papildinātus ar kristīgo autoru citātiem.

Neskatoties uz to, ka šīs dziesmas skanēja diezgan garlaicīgi, tomēr viņas kļuva populāras ķīniešu inteligentu vidū un drīz tika drukātas muzikas bukletā.

[Cameron, 183-184]

Misionāru apmešanās Pekinā turpmāk uzlaboja jezuītu un paša Matteo Riči reputāciju. Ātri izplatījusies galvaspilsētā Matteo Riči slava bija būtisks elements misijas drošības pasargāšanai, tās turpmākai izplatīšanai un misionāru aktivitāšu leģitimizācijai dienvidu reģionos. Riči un Pantohas eksotiskās dāvanas imperatoram izraisīja interesi mandarīnu un mācīto ierēdņu vidū, kuri sāka plūst uz tiko atbraukušo jezuītu māju, lai apskatītu Rietumu brīnumus. Pat rietumnieku zilā acu krāsa veicināja viņu slavas izplatīšanos. Tiko jezuītu paziņas no mandarīnu skaita sāka izplatīt vārdos un vēstulēs ziņas par augsti izglīto rietumnieku pieņemšanu Pekinā, jezuītu piepūles citās pilsētās kļuva rezultatīvākas.

[Brockey, 49- 50]

1606.gadā sacēlās baumas, ka portugāļi ar jezuītiem plāno iekarot Pekinu, ka uz Makao esot piegādāti ieroči un tēvu Kattaneo plāno iecelt par imperatoru. Uz kādu laiku ķīniešu vidū pašā Makao un tās tuvumā sacēlās panika, tad sekoja vājāšanās. Nemiers bija jūtams pat Pekinā. Drīz kļuva skaidrs šīs situācijas absurds un no jebkādiem nopietniem sodiem misionāri nebija cietuši.

[Latourette, 97]

Sakarā ar jezuītu uzturēšanos Pekinā, imperators Vaņli nekad nedevis viennozīmīgu atļauju, bet arī nekad to neaizliedza. Riči tā arī nekad nebija redzējis imperatoru un drīz atteicās no neiespējamās idejas kristīt viņu. Var secināt, ka imperators nevēlējās misionāru izraidīšanu no Pekinas esot sajūsmā no rietumnieku atvestiem pulksteņiem un klavikordiem. Visticamāk, priekš imperatora tā bija sava veida izprieca turēt pilnīgi runājošu un rakstošu ķīniešu valodā eksotisku brīnumu. Kopš tiem laikiem misija saņēma no imperatora fondiem pabalstu gan naudas gan pārtikas veidā.

[Дубровская, 102-103]

Kā jau bija minēts, Riči tika pieņemts kā savējais ķīniešu intelektuāļu vidū un viņam jau bija draugu un paziņu tīkls pa visu impēriju. Pekinā viņš turpināja pieņemt savā mājā visprominentākos intelektuāļus un amatpersonas. Viņš joprojām bija pārliecināts, ka diskusijas draugu lokā ir galvenais veids, kā veicināt izglīto ķīniešu pārvešanu kristietībā. Toties tikpat svarīgi bija drukātā vārda izmantošana, lai izplatītu kristīgās idejas pa visu impēriju. Ar savu ķīniešu draugu palīdzību viņš koncentrēja savus spēkus uz rakstīšanas un tulkošanas darbiem.

Tas bija visproduktīvākais periods viņa karjerā. Viņš rakstīja grāmatas ne tikai par filozofiju un reliģiju, bet arī par matemātiku, astronomiju, kā arī par ētiku. Ķīniešu intelektuāļu redzeslokā zinātne, filozofija, ētika, reliģija un tehnoloģija sastādīja vienotu veselumu, kurā visas šīs disciplīnas bija savstarpēji saistītas. Līdz ar to, Riči uzskatīja, ka kristietību ir jāprezentē kā tādu pašu filozofisku veselumu. Bet to bija jāprezentē nevis kā alternatīvu konfuciāniskai sistēmai, bet kā papildinājumu, kuru varētu harmoniski integrēt ķīniešu intelektuāļu dzīvē. Tas, ko viņš centās prezentēt, viņa draugi sauca par Debesu mācību (天学, Tiānxué).

[Ross, 145-146]

Vēl pirms savas ierašanās Pekinā Riči bija sapratis, ka, lai iegūtu ietekmi Ķīnā, ir svarīga prasme izlabot ķīniešu lunāro kalendāru, kurā jau vairāku gadsimtu garumā bija pielaistas nopietnas kļūdas un noteikumi pēc kuriem tika veikti nepieciešamie aprēķini bija nozaudēti. Ņemot vērā to, ka katrs nozīmīgs notikums tika saskaņots ar kalendāru, tas bija sava veida politisks instruments. Savās vēstulēs Riči lūdza atsūtīt no Eiropas kvalificētu astronomu.

[Дубровская, 106]

Pēc Riči pieprasījuma, 1606.gadā uz Pekinu atbrauca tēvs Sabatino de Ursis (熊三拔, Xióng Sānbá, 1575-1620). Pēc vairākiem gadiem Astronomiskajā Birojā musulmaņu astronomi bija nopietni kļūdījušies saules aptumsuma prognozē. 1611.gadā Ursisam ar Pola Sju un citu kristīgo zinātnieku palīdzību bija uzticēts uzdevums izlabot valsts kalendāru un iztulkot eiropiešu grāmatas astronomijā.

[Latourette, 103]

Diezgan negaidīti, 1610.gada 3.maijā Riči sajūta sevi slikti un ar apbrīnojamu mieru mira 11.maijā. Visdrīzāk, viņš bija iepriekš nojautis savas nāves tuvošanos. Simtiem mandarīnu pievienojās kristiešiem lai izteiktu cieņu mirušajam Li Madou.

[Ross, 153]

Pantoha un Ursis ar draugu mandarīnu palīdzību savā petīcijā lūdza Vanli imperatoram atvēlēt apbēdījauma vietu Pekinas tuvumā. Kad lūgums tika izpildīts, jezuītiem tas nozīmēja viņu pozīciju stabilitāti Pekinā, jo tagad viņi varēja atsaucoties uz savu-konfuciānisku-pienākumu kopt senču kapenes, attaisnot savu ilgu uzturēšanos Pekinā. Kopš tiem laikiem norima jezuītu bailes, ka viņi varētu būtu izraidīti no Ķīnas. Žoao Rodrigues (João Rodríguez, 1561-1633), Japānas misijas veterāns, pat izteicās ka Matteo Riči ir “izdarījis vairāk ar savu nāvi nekā ar savu dzīvi”

[Brockey, 61-63]

Imperatora atvēlētā apbēdījuma vieta, bija gods, kas pienākās tikai prominentiem mandarīniem, un kaut kas nedzirdāms gadījumā ar parastajiem ķīniešiem, nemaz pat nerunājot par ārzemniekiem.

[Ross, 154]

3. Jezuītu misija īsi pirms Min dinastijas krišanas

Pirms savas nāves Riči bija izvēlējis sicīlieti Nikolo Longobardo par savu sekotāju misijā neskatoties uz to, ka Longobardo nepiekrīta pilnībā Riči misionārai politikai. Sākumā viņa attieksme pret konfuciāniskiem rituāliem bija tik pat toleranta, kā viņa priekštecim, tomēr vēlāk viņš mainīja savu viedokli uzskatot, ka kristiešiem nav jāpieļauj kompromisus ar konfuciānismu pat rituālu jautājumā. Līdz ar to, ķīniešu pārveršana kristietībā kļuva sarežģītāka. Turklāt, viņam bija iebildumi par Tjaņ un Šandi terminu pielietošanu kristietības kontekstā, jo ķīnieši šo konceptu varētu saprast neokonfuciāniskajā nozīmē. Līdz ar to, būtu jāadaptē kaut kas līdzīgs terminam *Deusu*, ko izmantoja Japānas baznīcā. Īstais Matteo Riči sekotājs bija astronoms Ādams Šals fon Bels, kurš sasniedza Pekinu 1622.gadā, un vēlāk kļuva par Šundži (顺治, Shùnzhi, 1638-1662) imperatora padomdevēju.

[Ross, 155, Cameron, 197]

Līdz Riči nāvei dažādos Ķīnas reģionos jezuītu misiju ietekme nopietni pieauga. Visizcilākie itāļu jezuīta mācekļi, Pols Sju un Leo Li, pameta Pekinu un dibināja misijas katrs savā dzimtajā reģionā, gūstot vispirms lokālo, tad centrālo ietekmi jezuītu labā.

[Cameron, 197]

3.1. Pirmā antikristīgā kustība

1616.gadā, sešus gadus pēc Matteo Riči nāves izvērās pirmā antikristīgā kustība Ķīnā. Iepriekšējā gadā ķīniešu intelektuāls Šens Cjue (沈樞, Shěng Què) bija ieņēmis priekšsēdētāja amatu Rituālu Ministrijā (礼部, Lǐbù). Turpmākajos gados viņš uzrakstīja trīs petīcijas valdībai apsūdzot jezuītus un pieprasot padzīt viņus no impērijas. Viņaprāt, misionāri bija Rietumu varas aģenti un Šens uzskatīja par savu pienākumu padzīt svešzemniekus no Ķīnas. Turklāt, tolaik Ķīnas piekrastes teritorijas cieta no biežiem tā saucamo japāņu pirātu reidiem, līdz ar to tas palielināja ksenofobiskas jūtas ķīniešu vidū. Toties, daži vēsturnieki uzskata, ka jezuītu vājāšanas iemesli bija tīri politiski.

[Young, 59]

Tolaik Portugāles ietekme Austrumos mazinājās, savukārt, holandiešu- pieauga. Drīz pēc Matteo Riči nāves, portugāļi no Makao, ar jezuītu palīdzību sāka celt nocietinājumus aizsardzībai pret holandiešiem, kas izbiedēja ķīniešus. Ķīniešiem bija auga aizdomas, ka portugāļi gatavojas uzbrukt Ķīnai.

[Cameron, 201]

Šens un citi jezuītu oponenti sāka formālo procesu pret jezuītiem un tēvu Vanjoni (Alfonso Vagnoni), kurš uzskatīja ka Riči un Valinjano *il modo soave* (“maigā metode”) laiki ir pagājuši un bija nepieciešama asāka un atklātāka taktika misonāru mērķu sasniegšanai. 1611.gadā Kantonā ar greznām ielas procesijām Vanjoni atvēra pirmo publisko baznīcu Ķīnā. Trīs kristiešu draudzes, kuras tolaik pastāvēja Kantonā organizēja bagātīgo labdarību nabago un slimo labā, kaut arī tas tika darīts izrādīšanai uz publiku. Savukārt, Nankinā Vanjoni izraisīja daudzu ķīniešu neapmierinātību ar kristiešu klātbūtni publiski nomelnojot budismu un tā negatīvo ietekmi uz “īsto” konfuciānismu. Tolaik, kad bija aktīvas tādas subversīvās slepenās biedrības, kā Baltā Lotosa sekta (白蓮教, Báiliánjiào) jebkāda cilvēku publiskā sanāksme izraisīja nopietnas aizdomas, ka tie esot draudi impērijas drošībai. Līdz ar to, Vanjoni draudze Kantonā bija provokācija.

[Ross, 157]

Šens apvainoja jezuītus ka tie maldināja cilvēkus mudinot tos sekot notiesātam uz nāvi noziedzniekam (Jēzum), māca noraidīt savus senčus un praktizēt netikumīgus rituālus, kuros bija iesaistīti kopā gan sievietes, gan vīrieši. Viņam nepatika, ka jezuītiem bija pieejami oficiālie dokumenti un ka tie ietekmēja augsta ranga amatpersonas. Šenam arī bija aizdomas par noslēpumainiem jezuītu finansējuma avotiem. Viņš redzēja līdzības starp kristiešiem un nelikumīgo Baltā Lotosa sektu.

[Mungello, 43]

Pēc pirmās Šena petīcijas Jans Tinjuņš uzrakstīja viņam atbildi aizstāvēt jezuītus un viņu uzskatus un vēlāk paplašinot šo vēstuli līdz esejai, kurā aizstāvēja kristīgo ticību. Šo eseju viņš vēlāk publicēja kopā ar līdzīgo Li Džidzao eseju. Šens to ignorēja un, nesauņemot atbildi no Pekinas, uzrakstīja vēl vienu petīciju un oficiāli publicēja to ar Rituālu Ministrijas atbalstu. Tas mudināja Sju Guancji iesniegt valdībai garu atbildi uz Šena petīciju, aizstāvēt kristietību un pat ierosinot imperatoru piešķirt kristietībai vienlīdzīgu statusu ar budismu, daoismu un islāmu.

[Ross, 157]

Pēc vairākiem tribunāliem tika atzīts ka jezuīti ir nevainīgi un nedraud impērijas drošībai.

Tā kā atbildes no Pekinas tā arī nesevoja, Rituālu Ministrijas priekšsēdētājs sāka rīkoties pats, 1616.gada augustā pavēlot katrā provincē arestēt visus eiropiešu jezuītus un izraidīt tos no Ķīnas. Pavēle tika uztverta nopietni tikai Nankinā. 1616.gada augustā tēvi Semedo (Álvaro de Semedo, 曾德昭, Zēng Dézhāo) un Vanjoni bija ieslodzīti cietumā, Vanjoni tika sisti. Viņi palika ieslodzīti vienu gadu līdz brīdim kad Šens Cjue saņēma dekrētu, saskaņā ar kuru visiem jezuītiem bija jātiek izraidīti no impērijas. 1617.gada pavasarī, Ieslodzīti būros Semedo un Vanjoni tika nogādāti uz Makao. Pa to laiku Nankinas misija tika iznīcināta, savukārt, Pekinā, tēvam Longobardo ar saviem kolēģiem bija jāslēpjas.

[Ross, 157-158, Cameron 198-199]

Tomēr Šena triumfs nebija ilgs. Tajā pašā 1617.gadā viņš zaudēja savu amatu. Jesuīti atgriezās Ķīnā. Bet, tikai pēc četriem gadiem, Šens atkal atguva savas pozīcijas. Jesuītiem atkal bija jāslēpjas un daudzi Nankinas kristieši tika spīdzināti.

[Cameron, 199, 201]

Jezuītu rezidence Nankinā bija izmeklēta, bet nekas aizdomīgs netika atrasts. Kopumā šis incidents neizplatījās tālāk par Nankinu un neviens netika sodīts ar nāvi. Vēlāk, 1639.gadā parādījās pirmai antikristīgās literatūras krājums (破邪集, Pòxiéjí)

[Mungello, 44]

Izņemot Šena petīcijas, 17.gadsimta pirmajā pusē tika rakstīti arī citi traktāti, kuros tika noraidīta kristīgā mācība ar tās doktrīnām, kā reakcija uz Mateo Riči pieaugošo ietekmi.

[Young, 59]

Jezuītu pozīcijas un ietekme, ko viņi bija guvuši mācīto ierēdņu vidū pateicoties Riči un Valinjano adaptācijas stratēģijai, glāba misiju krīzes laikā. Turklāt, konfuciāniskas pārvaldes tradīcijas pieļāva lokanību valsts ediktu izpildīšanā. Divi nosauktie jezuīti bija deportēti, bet ārpus Nankinas ierēdņi tradicionāli bija brīvi savos lēmumos kā izpildīt imperatora reskriptus savās provincēs. Līdz ar to, tā ka lielākā daļa ierēdņu neuztvēra jezuītus kā draudu impērijas drošībai, jezuītu pozīcijas impērijā saglabājās kā iepriekš.

[Ross, 158]

1621.gadā Šens Cjue tika noņemts no sava amata Nankinā un jezuīti kopš šī brīža varēja justies mierīgāk. Pēc viena kristīgā mandarīna iniciatīvas Dzjadinā (嘉定, Jiāding) tika atvērta jauna jezuītu rezidence. Tēvi Semedo un Trigo 1622.gadā atgriezās uz Ķīnu ar četriem jauniem rekrūtiem no Eiropas, kuru starpā bija Terentius un Ādams Šals fon Bels.

[Ross, 158]

3.2.Ādams Šals un citi

Tēvs Ādams Šals fon Bels bija dzimis Ķelnē, dižciltīgajā ģimenē. Viņš bija ļoti labi izglītots humanitārajās zinātnēs, kā arī matemātikā un astronomijā. Deviņpadsmit gadu vecumā viņš iestājās jezuītu ordenī. Izlasot Matteo Riči rakstus, kurus bija atveduši jezuīti no Ķīnas, 1616.gadā Šals nolēma doties uz Ķīnu. 1622.gadā Šals sasniedza Pekinu.

[Young,81]

Četrus gadus pēc savas ierašanās Ķīnā, Šals publicēja Galileja teleskopa aprakstu ķīniešu valodā. Šim instruments satricināja ķīniešu tradicionālos uzskatus. Tas bija jezuītu zinātnieku visvarenākais ierocis Pekinā. Zvaigznāji, kas bija pazīstami ķīniešiem kopš seniem laikiem, tagad izrādījās neticami tuvi.

[Cameron, 203]

1629.gadā jezuīti, salīdzinājumā ar musulmaņu astronomiem, bija veikuši precīzāko saules aptumsuma prognozi. (Tas fakts, ka aptumsums ir skaidrojams ar to, ka viens debesu ķermenis tiek nosegts ar citu debesu ķermeni, kurš stājas starp Zemi un aizsedzamo debesu objektu, bija atklāts Ķīnā vēl mūsu ēras sākumā. Tomēr šo fenomenu turpināja uzskatīt ļaunuma vēsti.) Pēc divām dienām augstākie valsts ierēdņi prezentēja imperatoram memoriālu, kurā nosodīja musulmaņu astronomus un slavināja jezuītus. Vēl pēc diviem mēnešiem, Rituālu ministrija ar Polu Sju priekšgalā iesniedza petīciju imperatoram, paziņojot kā ir jākorģē lunāro kalendāru, kurā jau bija pielaistas kļūdas pēdējos 350 gadus. Ar imperatora ediktu jezuītiem tika uzticēta kalendāra reforma. Pols Sju sadarbība ar Terentiusu izvirzīja lielo Rietumu zinātniskās literatūras tulošanas projektu tādās nozarēs kā matemātika, optika, hidraulika un pat mūzikā, kā arī ieplānoja moderno astronomisko un laika mērošo instrumentu konstruēšanu. Pekinas

intelektuālajos lokos valdīja entusiasms un Rietumu astronomija kalpoja par atslēgu aizvērtajiem ķīniešu prātiem.

[Cameron, 206-207]

Saules aptumsuma precīzā prognoze 1629.gadā un kalendāra korekcijas pabeigšana 1638.gadā pāaugstināja misionāru autoritāti ķīniešu vidū. Šals fon Bels kristīja ap 200 cilvēkiem Min galmā un vēlāk mācīja astronomiju pirmajam Cjin imperatoram Šuņdzi. Līdz Min dinastijas krišanas laikam kristīgo ķīniešu sakits bija ap 70 000.

[Дацышен, 28]

Min dinastijas norieta laikā jezuītu darbu apgrūtināja tas apstākļi, ka ar 1633.gadā izdoto bullu pāvests likvidēja jezuītu monopoliju Ķīnas misijā atļaujot citiem katoļu ordeņiem sludināt tur kristietību.

[Дацышен, 29]

Kad dominikāņi ieradās Ķīnā, jezuīti pieņēma viņus diezgan laipni, bet viņu aizmugurē mēģināja traucēt dominikāņu darbam. Kad rietumnieki sāka strīdēties savā starpā, priekš ķīniešiem tas bija pārsteigums, ka tā mācība, kura tika viņiem prezentēta kā vienotā, īstenībā bija sašķelta.

[Cameron, 209]

Jezuītu prasmes praktiskajā zinātnē un Rietumu šaujāmieroči palīdzēja jezuītiem nostiprināties Pekinā. Rietumu šaujāmieroči netika pietiekami novērtēti Ķīnā līdz momentam, kad 1592.gadā japāņi uzbruka Korejai un uzvarēja vairākās kaujās, izmantojot jau pēc 1542.gada lielā daudzumā importētos portugāļu šaujāmieročus. 1622. Un 1623.gadā Min imperators, kuram draudēja mandžūru armija, izsauca jezuītus no Makao lai tie palīdzētu izgatavot Rietumu parauga lielgabalus.

[Дубровская 123-124]

Kad 1629.gadā mandžūri iebruka Ķīnas teritorijā pārvarot Lielo Ķīnas mūri, Pols Sju, kurš nākamajā gadā tika iecelts par Rituālu Ministrijas priekšsēdētāju, piesauca portugāļu karaspēku uz Pekinu. Neskatoties uz to, ka šajā armijā bija tikai ap četršimt cilvēkiem, cerības uz portugāļiem bija lielas, ņemot vērā viņu progresīvos šaujāmieročus. Tomēr portugāļu karavīri tā arī nerasniedza Pekinu. Kantonas tirgotāji, baidoties, ka viņu ienesīgā tirdzniecība ar portugāļiem, kas bāzējās Makao teritorijā, varētu būt apdraudēta. Intrīģējot ar vietējiem pārvaldniekiem un piekukuļojot tos, kuri varēja izmantot savu ietekmi galmā, šiem tirgoņiem

izdevās panākt, ka portugāļi apstājās nerasniedzot Jandzi upi (长江, Chángjiāng) un atgriezās atpakaļ uz Kantonu. Kantonas tirgotāji paši samaksāja portugāļem atalgojumu un tie atgriezās uz Makao. Šis notikums ir interesants ar to, ka tas bija pirmais gadījums kopš Tan dinastijas laikiem, kad ķīniešu valdība piesauca ārzemju algotņus.

[Gernet, 209, 210]

Tuvojoties Min dinastijas norietam, 1642.gadā Šals tika izsaukts Min galmā lai uzņemtos uzdevumu izgatavot lielgabalus priekš militārajām kampaņām pret mandžūriem. Tas kas noveda pie Min dinastijas krišanas bija galvenokārt iekšējā sacelšanās, nevis mandžūru uzbrukums. Kad 1644.gadā mandžūri tuvijās Pekinai, Min imperators atteicās bēgt un uzticēja einuhiem komandēt armiju galvaspilsētas aizsardzībai. Lielākā daļa einuhu nodeva imperatoru, virzot jaunākos Šala izgatavotos lielgabalus pret Pekinu un imperators izdarīja pašnāvību.

[Ross, 168, Young, 81]

Pēc Min dinastijas krišanas jezuīti Ādama Šala vadībā turpināja kalpot Pekinas galmā jaunajiem valdniekiem, bet daudzi priestieri provincēs gāja bojā nemieru laikā. Vēstules pie pāvesta tolaik nāca vismaz gada laikā, ja vispār nepazūda ceļā. Jesuīti bija spiesti atzīt mandžūru varu, jo viņiem nebija kam prasīt aizsardzību. Tie kas neatzina jauno dinastiju sekoja kritušās dinastijas ģimenei trimdā uz Guansji(广西, Guǎngxī) provinci, kur atradās mirušā Vaņli imperatora brālis divām imperatorēm-atraitnēm, savu sievu un dēlu-mantinieku.

[Дубровская, 128]

Andre Ksavērijs Kofflers (Andrew Xaverius Koffler) bija viens no jezuītiem, kas turpināja kalpot kritušai dinastijai. Viņam vienīgam no visiem jezuītiem izdevās kristīt imperatori, dinastijas mantinieku un divas imperatores-atraitnes, vienu no kurām kristīja par Elēnu. 1650.gadā Pēc Kofflera lūguma Elēna vērsās pēc palīdzības pie pāvesta uzrakstot tam vēstuli, kuras oriģināls tagad glabājas Vatikānā.

[Дубровская, 128]

Kofflera uzraudzībā trimdinieki pārvietojās no pilsētas līdz pilsētai. Izraidīti no Kantonas, kad to ieņēma mandžūri, imperatora ģimene uz neilgu laiku atgriezās pilsētā, kad to ieņēma kristītais ķīniešu ģenerālis ar portugāļu lielgabalu palīdzību 1648.gadā. Tomēr, 1651.gadā pilsētu atkal ieņēma mandžūri un kritušās dinastijas mantinieks bēga uz Juņnaņ(云南, Yúnnán) provinci, un vēlāk, visticamāk, uz Birmu. Pat šādā ekstremālā situācijā viņš nepadevās Kofflera reliģiskai propagandai un palika uzticīgs savu senču reliģijai. Savukārt, sieviešu kristīšana praktiski neko

4.Misija Cjin dinastijas laikos

Kaut arī ar Cjin dinastijas dibināšanu apstākļi kļuva sarežģītāki kristietības izplatīšanai, jezuīti joprojām turpināja ieņemt augstus amatus galmā. Tolaik tēvi Šals un Verbists (Ferdinand Verbiest, 南怀仁, Nán Huáirén, 1623-1688) bija pirmie eiropieši, kas vadīja ķīniešu Astronomijas Biroju. Pateicoties jezuītu tehniskajām prasmēm, viņiem izdevās noturēt savas pozīcijas Pekinas galmā arī pēc 1644.gada, kad mandžūri iekaroja Ķīnu. Tēvam Šalam bija tuva draudzība ar jauno Šundži-pirmo mandžūru imperatoru. No visiem ķīniešu imperatoriem, Šundži bija vistuvāk tam lai tiktu kristītam.

[Mungello,26]

4.1.Jana Guansjaņa kritika un jezuīti imperatora Kansji galmā

Cin dinastijas sākumā viens no agresīvākajiem kristiešu oponentiem bija Jans Guansjaņš(楊光先, Yáng Guāngxiān, 1597-1669), agresīvā rakstura ortodoksālais konfuciānists-musulmanis, kurš bija iesaistīts konfliktā ar Adamu Šalu .

[Young,77]

Atšķirībā no Šena Cjue, kurš bija izvērsis savu kritiku lai sekmētu savu politisku karjeru, Jana Guansjaņa antipātijas iemesli drīzāk bija viņa patiesi personīgi uzskati. Viņš uzskatīja, ka kristietība bija intelektuāli nepareiza un kaitīga Ķīnāi. Jans apvainoja tēvu Šalu imperatores Sjaosjaņas (孝獻, Xiàoxiàn, 1639–1660) un priekšlaicīgajā imperatora Šundži nāvē, kurš apraudāja savu mīļāko konkubīni. Apvainojot tēvu Šalu, Jans pamatojās uz to, ka, būdams par astronomiskās laboratorijas vadītāju, Šals izvēlējās neveiksmīgu dienu Sjaosjaņas un Šundži dēla bērēm. Šamanistiski noskaņoto mandžūru vidū šī ideja guva savus piekritējus un sākās izmeklēšanas process.

[Mungello, 44]

Izmeklēšanas laikā Šals negaidīti bija paralizēts un nespēja runāt. Tiko atbraukušais beļģu jezuīts Ferdinands Verbists runāja viņā vārdā, bet viņam neizdevās aizstāvēt Šalu. Kristīgā reliģija bija

nosodīta par amorālu un draudošu valsts drošībai, kaut tas arī netika pierādīts. Rietumu zinātne bija apsūdzēta kā maldīga un antiķīniska. Šals bija notiesāts uz nāvi ar žņaugšanu. Verbists izvairījās no bargajiem sodiem, jo tolaik, kad Šals laboja kalendāru, Verbists vēl nebija Ķīnā.

[Cameron, 237, Young, 83]

Nākamajā dienā pēc tiesas notikušā zemestrīce un ugunsgrēks pilī sacēla paniku Pekinas galmā. Šis notikums tika interpretēts kā Debesu neapmierinātību ar tiesas verdiktu. Imperatore-attraitne, kurai vienmēr bija labvēlīga attieksme pret jezuītiem, nokārtoja amnistiju. Šals atgriezās no cietuma savā baznīcā Nantanā (南塘, Nántáng) un mira nākamajā gadā. Tajā pašā gadā ar valsts dekrētu kristietība tika aizliegta, visi priesteri tika sasaukti Pekinā un tad sūtīti gūstā uz Kantonu un deportēti uz Makao.

[Cameron, 238, Mungello, 44]

Tiko Verbists bija ieradies Pekinā, mira Šundži imperators un viņu aizvietoja naidīgi pret jezuītiem noskaņotie regenti, kuri 1664.gadā ieslodzīja vairākus jezuītus cietumā, kuru skaitā bija arī Šals un Verbists. Kā jau bija minēts, zemestrīce nodrošināja viņu atbrīvošanu. Pat pēc viņu atbrīvošanas jezuītu dzīve nepalika daudz vieglāka. Jaunais Kansji (康熙, Kāngxī, 1654-1722) imperators nevarēja iedomāties, kā nobriedušie vīrieši var uzturēt celibātu un imperators sāka nojaust vissliktāko. Kansji sūtīja dzīvot uz jezuītu māju jauno mandžūru ar iegānu mācītājiem filozofiju. Mandžūrs palika jezuītu mājā vienu gadu, ziņojot par visu, kas tur notika. Pēc viena gada imperators pārlicinājās, ka viņa aizdomas ir nepamatotas un ka jezuīti savā privātajā dzīvē ir tikpat nevainīgi un tikumīgi, kā tas izskatās ārēji. Imperatora cieņa pret jezuītiem pieauga un pakāpeniski viņš sadraudzējās ar tēvu Verbistu.

[Cameron, 240]

Pēc tam kad Šals tika noņemts no Astronomijas Biroja vadītāja amata, viņa vietu ieņēma ķīniešu musulmanis un jezuītu pretinieks U Minsjuaņs (吴明炫, Wú Míngxuàn). 1668.gadā viņš publicēja kalendāru nākamajam gadam. Ziemassvētkos kopija tika nodota Ferdinandam Verbistam. Izpētot kalendāru, Verbists 1669.gada janvārī nosūtīja imperatoram Kansji vēstuli, rakstot, ka U Minsjuaņa kalendārā ir pielastas nopietnas kļūdas un piedāvājot savus pakalpojumus kalendāra labošanā. U Minsjuaņs tika noņemts no sava amata un viņa vietu ieņēma Verbists. Pateicoties Verbistam pirmo reizi no Riči laikiem jezuītu misija atkal atguva savu augsto statusu Kansji valdīšanas laikā.

[Дубровская, 146, 147]

Dzimis muižnieka ģimenē rietumu Flandrijā, Verbists mācījās Kortreikā un Brigē. 1641.gadā viņš iestājās jezuītu ordenī un studēja teoloģiju Seviljā un Romā. Kopš jaunības viņš vēlējās kļūt par misionāru un tika pieņemts Ķīnas misijai 1655.gadā.

[Young, 97]

Kad Verbists sasniedza Makao, sastapies ar ķīniešu autoritātēm, tikai savas neatlaidības dēļ Verbistam izdevās nokļūt Ķīnas teritorijā. Astoņus mēnešus viņš pavadīja Sjiaņā (西安, Xī'ān) studējot ķīniešu valodu, pirms 1660.gadā viņam gadījās iespēja doties uz Pekinu, kad Ādamam Šalam bija vajadzīgs palīgs savā darbā ar ķīniešu kalendāru. Rezultatā Verbists bija pavadījis Ķīnā 28.gadus.

[Young, 97,98]

Verbists atguva cieņu galmā, pierādot ka Šalam bija taisnība savos astronomiskajos aprēķinos. Viņš kļuva par draugu imperatoram Kansji mācot viņam matemātiku un astronomiju un iztulkoja no ķīniešu uz mandžūru valodu Matteo Riči un Sju Guancji Euklīda *Elementu* pirmās sešas daļas. Verbists arī palīdzēja aizstāvēt Cjin impēriju izgatavojot liелgabalus un citus ieročus. Viņš kļuva par imperatora galminieku un atradās imperatora ceļojumu laikā atradās viņa svītā.

[Young, 98, 114]

Ironisks ir fakts, ka konflikts ar Janu Guansjaņu sekmēja jezuītu pozīciju nostiprināšanu Cjin galmā. Verbistam izdevās kļūt Kansji imperatoram par tuvāku draugu nekā Šalam ar Šundži imperatoru.

[Young, 108]

Verbista dzīves laikos, kaut arī edikti, kas aizliedza sludināt kristietību palika spēkā, Verbista ietekme bija tik liela, ka provinciņu pārvaldnieki neuzdrošinājās šos ediktus īstenot un izraidītiem priesteriem tika atļauts atgriezties Ķīnā.

[Cameron, 245]

Verbists mira 1688.gadā Pekinā. Viņu apglabāja pie Riči kapenēm.

[Cameron, 247]

No visiem Ķīnas imperatoriem Kansji imperatoram bija vislielākā interese par Rietumu zinātni. Rietumnieki pat kalpoja kā viņa tuvie padomdevēji. Pārsvārā, vēsturnieki uzskata, ka savu

politisko mērķu sasniegšanai imperatoru interesēja rietumnieku praktiskās zināšanas, nevis viņu reliģija un morāle.

[Young,109]

Pēc Šala un Jana konflikta imperators Kansji izdeva ediktu, saskaņā ar kuru jezuītiem tika aizliegta kristietības izplatīšana un jauno baznīcu celšana. Tomēr, ņemot vērā Kansji interesi Rietumu zinātnē, jezuīti turpināja baudīt privilēģijas Pekinas galmā. Patiesībā, šis aizliegums ne vienmēr tika uztverts nopietni. 1692.gadā Džedzjaņas (浙江, Zhèjiāng) gubernators arestēja jezuītus Handžou pilsētā. Divi jezuīti-astronomi galmā iesniedza petīciju imperatoram, lai šis gadījums tiktu izskatīts. Tajā pašā gadā Kansji izdeva vēl vienu ediktu, atļaujot atkal atvērt baznīcas. Saskaņā ar šo ediktu, tā kā rietumnieki nepārkāpj likumus, nav pamatu viņu reliģijas aizliegšanai.

[Young, 117,118]

4.2.Strīds par ķīniešu rituāliem

Strīds par ķīniešu rituāliem (中国礼仪之争, Zhōngguó lǐyí zhī zhēng) ilga no 17. Līdz 18.gadsimtam. Tas bija konflikts misionāru starpā, kuri strīdējās par to, vai kristītiem ķīniešiem var ļaut tālāk praktizēt Konfūcija un savu senču godināšanas rituālus. Šo konfliktu bija risinājuši 8 pāvesti un imperators Kansji. Vadošās Eiropas universitātes bija iesaistītas šajā strīdā.

[<http://www.britannica.com/>]

Saņēmot tiesības kontrolēt baznīcu Austrumos ar *padroado* sistēmas ieviešanu, portugāļi ietekmēja bīskapu iecelšanu savās kolonijās. Pāvestam bija jāņem vērā Ibērijas valdnieku privilēģijas, pieņemot savus lēmumus. Strīdi starp Portugāļi no vienas puses, Romu un ne portugāļu izcelsmes misionāriem apgrūtināja misionāru darbu turpmākajos gadsimtos. Nacionālie strīdi bija viens no šķēršļiem, kas traucēja kooperācijai starp katoliskajām misijām un Romu, kurai grūti sanāka nostiprināt savu autoritāti.

[Latourette, 84]

Lai Romai pārņemtu kontroli pār visām misionāru aktivitātēm un samazināt Spānijas un Portugāles ietekmi šajā jomā, 1622.gadā tika dibināta *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*

(Ticības Propagandas Svētā Draudze) kas turpmāk tekstā tiks apzīmēta par *Propagandu*. *Propaganda* veicināja iezemiešu garīdzniecības izveidošanu un sekulāro garīdznieku iecelšanu. 1663.gadā Parīzē tika dibināta *Société des mission étrangères* (Ārzemju misiju biebība) seminārija.

[Mungello, CR, 24, 25]

Pēc imperatora edikta misija Ķīnā varētu uzplaukt, bet *Strīds par rituāliem* mainīja situāciju nelabvēlīga virzienā. Šis konflikts bija viens no iemesliem, kāpēc turpmāk izgāzās jezuītu mēģinājums iegūt savas ticības atzīšanu ķīniešu vidū. Tas nebija vienkārši teoloģisks un filozofisks konflikts, bet arī politiskā cīņa, kas vienmēr apgrūtināja jezuītu misionāru darbu Ķīnā. Tas bija strīds galvenokārt eiropiešu vidū. Imperators Kansji neko nezināja par diskusijām sakarā ar konfuciāniskiem rituāliem līdz pāvesta delegācijas ierašanās. Franciskāņi un Dominikāņi asi kritizēja jezuītu adaptācijas politiku, uzskatot, ka pielāgošanās pie velna radītajām nekrīstīgām kultūrām ir kristīgo principu nodevība. Bija arī strīdi pašu jezuītu starpā sakarā ar kristīgo konceptu tulkošanu ķīniešu valodā, sevišķi, Šandi un Tjaņ konceptu piemērotību kristīgā Dieva apzīmēšanai. Konflikts kļuva par asu diskusiju tematu Eiropas intelektuālajos un reliģiskajos lokos. Lai atrisinātu šo strīdu, 1701.gadā pāvests Klements XI nolēma sūtīt delegāciju uz Ķīnu ar Šarlu Tomasu de Turnonu (Charles Thomas Maillard de Tournon, 1668-1710) priekšgalā, kurš Kansji imperatoram bija pazīstams kā To-lo.

[Young, 118, Дацьшен, 160]

Kopumā, tieši Valinjano un Riči adaptācijas metožu nepieņemšana no katoliskās baznīcas puses noveda pie imperatora Kansji kristietības noraidīšanas.

[Ross, 176]

Ieņemot toleranto pozīciju pret ķīniešu senču godināšanas un Konfūcija godināšanas tradīcijām, Riči balstījās uz klasiskajiem tekstiem, neņemot vērā tradicionālos komentārus pie šiem tekstiem, kuriem bija gandrīz tik pat augsts statuss ķīniešu apziņā. Tas arī kļuva par pamatu *Strīdam par rituāliem*, kurš turpmāk sagrāva visu jezuītu darbu Ķīnā. Komentāros attieksme pret šīm ceremonijām ir salīdzināma ar īstu kultu, kaut arī Riči uzskatīja tās par cieņas izpaušanu nevis par maņticībām. Viņaprāt, varētu “dažus divdomīgus tekstus interpretēt mūsu labā”. Bija viņam taisnība, vai nē, bet pieredze turpmāk parādīja, ka kristietība varētu iegūt sekotājus tikai pieņemot Matteo Riči pozīciju.

[Дубровская, 104]

Jezuīti konfliktēja ne tikai ar citiem katoļu ordeņiem bet arī paši savā starpā. Nacionālās atšķirības bija viens no galvenajiem konfliktu iemesliem starp pašiem jezuītu misionāriem. No 920 jezuītiem, kuri piedalījās Ķīnas misijā starp 1552. un 1800. gadu, 314 bija portugāļi. Tādēļ ka Portugāles iedzīvotāju skaits nepārsniedza vienu miljonu, pļaugot misiju skaitam portugāļi vairs nespēja aizpildīt visas garīdznieku vakances kolonijās. Ņemot vērā Portugāles iedzīvotāju nelielo skaitu, tik liels portugāļu izcelsmes misionāru skaits ir izskaidrojams gan ar Portugāles karaļa misiju atbalstu, gan ar *padroado* sistēmu.

[Mungello,26]

Iekšējā sašķeltība pašā jezuītu ordenī neļāva jezuītiem apvienot savus spēkus lai aizstāvētu savu Ķīnas misiju Eiropā, no kurienes nāca visi lēmumi par misijas likteni. Roma vēlējās pārņemt kontroli pār Universālo Baznīcu, un pāvesti sūtīja vikārus uz Austrumiem galvenokārt lai sagrautu portugāļu monopoliju pār Āzijas katolicismu. Ja visi vikāri varētu ieņemt savas pozīcijas viņiem atvēlētajos reģionos, kā Šarls Magro (Charles Maigrot, 1652-1730) Fudzjaņas (福建, Fújiàn) provincē, viņi varētu pa taisno kontrolēt Ķīnas misiju.

[Brockey, 185]

Strīds par rituāliem bija visskaļākais konflikts moderno laiku katoliskajā pasaulē. Oponentu argumenti tika fiksēti uz papīra un publicēti, līdz ar to, aizvien pieaugošās eiropiešu izglītības un lasītprasmes dēļ ķīniešu lietas guva plašu rezonansi Eiropā. Ir jāpiebilst, *strīds par rituāliem* lielā mērā sekmēja 18. gadsimta eiropiešu sinomāniju. Tomēr šī konflikta galvenais un rezultāts bija jezuītu ordeņa izlaišana.

[Дубровская,162,163]

Turnons bija viens no sliktākajiem sūtņiem, kurus varēja iedomāties. Ierodoties Pekinā 1705. gadā, piekrāmēts ar pāvesta bullām un dāvanām priekš imperatora, viņš diezgan necienīgi uzvedās ar imperatoru, kurš bija pacietīgs ar pāvesta sūtņi. Pēc aculiecinieku vārdiem, Turnonam tika piedota *koutou*(叩头, kòutóu) neizpildīšana viņa vājā veselības stāvoklā dēļ. *Koutou* rituāls bija obligāta etiķetes norma, kas paredzēja trīs reizes stāties uz ceļiem un deviņas reizes pieskarties ar pieri pie grīdas imperatora priekšā. Pārsvārā ārzemnieki Pekinā atteicās izpildīt *koutou*, ko viņi uztvēra kā piekāpšanos ar savu personālo un nacionālo godu ķīniešu priekšā. Diemžēl, šajā gadījumā ārzemnieki nopietni samazināja savas iespējas panākt veiksmi Pekinā vai viņus vienkārši noraidīja. Savukārt, ķīnieši kuri pagātnē apciemoja citas valstis, labprāt pielāgojās pie svešām paražām ievērojot vietējos rituālus. Līdz ar to, ja ārzemnieks izpildīja *koutou*, ķīnieši neuztvēra to kā pazemošanos.

[Дубровская, 167, Cameron, 142]

Turnons demonstrēja neiecietību pret Ķīnas priesteru uzskatiem, trakoja un plēsa viņam sūtītos dekrētus, kas skāra nopietnus jautājumus. Tādas uzvedības rezultātā Turnons tika deportēts uz Makao un vēlāk tur pat arī nomira.

[Дубровская, 167]

Situācijā vēl sarežģījās, kad Pekinā ieradās Fudzjaņas vikārs Šarls Magro lai asistētu Turnonam. Vizītes laikā viņš pat nespēja atpazīt ķīniešu hieroglifus. Viņa augstprātība un konfuciānisko tradīciju nezināšana sanikvoja līdz šim vienmēr nosvērto un pacietīgo imperatoru un viņš izraidīja Magro no Ķīnas.

[Young, 119, 120]

Nākamais pāvesta legāts, kardināls Karlo Ambrodžo Meccabarba (Carlo Ambrogio Mezzabarba, 1685-1741) atveda *Ex illa die* bullu, kurā pāvests paziņoja, ka ķīniešu tradicionālie senču godināšanas rituāli ir nesamierināmi ar kristietību un neviens ķīnietis nedrīkst būt kristīts ja viņš neatteicās no šo rituālu praktikas. Tiem misionāriem, kuri nepakļāvās pāvesta lēmumam, draudēja ekskomunikācija.

[Дубровская, 173]

1721.gada janvārī Kansji teica, ka eiropiešiem, kuri strīdās savā starpā sakarā ar ķīniešu rituāliem, nav tiesību spriest par ķīniešu darīšanām, jo viņi nesaprot literāro ķīniešu valodu, nepārziņ ķīniešu tradīcijas un nav veltījuši savu dzīvi klasisko tekstu studēšanai. Imperators uzstāja uz terminu Tjaņ un Šandi lietošanas piemērotību un aizstāvēja Matteo Riči, kā cilvēku kurš patiesi saprata klasiskos tekstus. Kad imperators izlasīja viņam iesniegto *Ex illa die* bullas ķīniešu tulkojumu, viņa pacietība beidzās un viņš uzrakstīja:

“Tagad es esmu redzējis pāvesta sūtņa proclamācijas, kuras ir tas pats kas budistu un daoistu ķecerības un māņticības. Es nekad nebiju redzējis tādu bezjēdzību. Turpmāk neviens rietumnieks nevar sludināt savu reliģiju Ķīnā. To ir jāaizliedz lai izvairītos no vairākām nelaimēm.”³⁶

[Ross, 197]

Esot labvēlīgi noskaņots pret misionāriem iepriekšējos gados, Kansji bija saniknots ar to, ka jezuītiem ir jāpakļaujas pāvesta gribai, jo imperators uzskatīja, ka tie kalpo Ķīnas galmam.

[Gernet, 520]

Ir jāpiebilst, ka Turnona vizītes laikā Kansji demonstrēja savu objektivitāti, bez jebkāda etnocentrismā. Toties otrās pāvesta delegācijas vizītes laikā imperatora noskaņojums krasi mainījās. Vizdrīzāk, tieši kopš tiem laikiem viņš sāka apspriest eiropiešu zinātnes izcelšanos no Austrumiem. Pēc Kansji domām, kalendāru sastādīšana bija izgudrota Ķīnā un tad sasniedza Eiropu, un kaut arī Rietumu matemātika ir augsti attīstīta, ta esot dzimusi Ķīnā. Ņemot vērā to, ka pat arābu izcelsmes vārds *algebra* nozīmē “ievests no Austrumiem”, pašiem eiropiešiem bija šaubas par Rietumu matemātikas izcelsmi.

[Young,122]

Vērojot kašķus starp kristiešu ordeņiem, Kansji secināja, ka Rietumiem nav ko piedāvāt Ķīnai reliģiskajā un intelektuālajā sfērā. Kaut arī Kansji bija vīlies Rietumu zinātnē, tomēr viņš atļāva tiem misionāriem-mandarīniem, kas palika uzticīgi mateo Riči principiem, palikt strādāt Astronomiskajā Birojā. Pēc Kansji domām, ja, saskaņā ar Riči seno ķīniešu Dieva koncepta skaidrojumiem, seniem ķīniešiem jau bija priekšstats par Dievu, tad kristietība Ķīnā nebija vajadzīga. Gan zinātnes, gan reliģijas ziņā nebija vajadzības sinkretizēt Rietumu un Ķīniešu civilizāciju, jo ķīniešiem vienmēr esot bijušas savas atbildes.

[Young, 123]

Rezultātā, tomēr, jezuītiem izdevās pierādīt ķīniešiem, ka Rietumos zinātne tolaik bija augstāk attīstītā nekā Ķīnā. Toties, Rietumu reliģija un filozofija praktiski neietekmēja ķīniešu intelektuālo dzīvi. Kopš tiem laikiem, imperatori turpināja izmantot rietumnieku tehniskās zināšanas un palika atkarīgi no tik nepieciešamām kalendāra sastādīšanā jezuītu zināšanām astronomijā. Tikai vairāk nekā pēc viena gadsimta, kad eiropieši ar karaspēka un opiuma palīdzību centās pakļaut Ķīnu, Eiropas industriālās revolūcijas civilizācija sāka ievērojami ietekmēt ķīniešu dzīvesveidu.

[Дубровская, 174, 175]

4.3. Misijas grūtie laiki

1724.gadā, Kansji dēls, imperators Jundžens izdeva ediktu, kur nosauca kristietību par ķecerīgu sektu un slēdza baznīcas. Laika posmā no 1724.līdz 1736.gadam lielākā daļa jezuītu tika padzīti uz Kantonu, pēc tam uz Makao. Šajā laikā uzplauka slepenā baznīca un jezuīti turpināja savas ticības izplatīšanu. Laika posmā no 1736. Līdz 1796. Gadam, kad valdīja imperators Cjaņluns, kristieši turpināja ciest no bargiem ierobežojumiem.

[Mungello, 45]

Kad Cjaņluns nāca pie varas pēc Jondžena nāves 1736.gadā, jezuīti cerēja ka jaunais imperators nebūs tik bargs ar kristiešiem kā viņa tēvs, bet no šī brīža situācija vēl vairāk pasliktinājās. Kristietība bija aizliegta, bieži notika kristiešu vājāšanas, bet misionāri nevarēja dzīvot nekur ārpus Pekinas, kur turpināja strādāt četras baznīcas. Jesuīti mēģināja dabūt antikristīgo dekrētu atvieglošanu, bet tai vietā imperators izdeva jaunu ediktu pavēlot ķīniešu kristiešiem atteikties no savas ticības.

[Latourette, 162, Дубровская, 188]

Imperatora Jundžena valdīšanas periods (1723-35) bija visgrūtākais laiks misijas vēsturē. Mandžūru prinči, kuri bija pieņēmuši kristietību, tika vājāti. Pats Jundžens bija labvēlīgi noskaņots pret budismu un, galvenokārt, lamaismu. Viņš pārvērta savu pili lamaistu templī, sekmēja budisma tekstu jaunu izdošanu, un dibināja budisma un daoisma reliģiju studiju biedrību. 1727.gadā, pēc Portugāļu sūtņu vizītes, Jundžens piebilda: “Ja es sūtītu budistu mūkus jūsu Eiropas provincēs, jūsu prinči to neatļautu.”

[Gernet, 520]

Toties neskatoties uz vājāšanām Jundžena valdīšanas laikā, 26 jezuīti, gan ķīnieši gan eiropieši, pievienojās Ķīnas misijai šajā periodā. Šajā pašā periodā Neapolē tika dibināta koledža ķīniešu priesteru izglītošanai. Tā bija Matteo Ripas (1682-1742) iniciatīva, kurš iepriekšējos gados veda kardināla cepuri Turnonam un palika Ķīnā vairāk nekā desmit gadus esot atbildīgs par *Propagandas* misiju Pekinā. 1723.gadā viņš pameta Pekinu ar četriem mācekļiem un ķīniešu skolotāju. Oficiālā atļauja no *Propagandas* tika saņemta 1732.gadā un koledža tika atvērta.

[Latourette, 161]

Turklāt pie visām grūtībām, ar kurām sastapās jezuīti pašā Ķīnā, ar 1759.gadā izdotu portugāļu ediktu tika aizliegtas Jēzus biedrības aktivitātes visās teritorijās zem Portugāles jurisdikcijas. Uzreiz sekoja Makao teritorijā dzīvojošo 24.jezuītu arests un deportācija uz Eiropu.

[Дубровская, 189]

Kaut arī jezuīti turpināja kalpot Pekinas galmā kā zinātnieki līdz pat 1773.gadam, kad jezuītu biedrība tika izlaista, Ķīnas misija, ko bija iesākuši Valinjano un Riči bija beigusies. Kopš tiem laikiem kristietība tika uztverta kā sveša ķīniešu sabiedrībai mācība. Kristietība nepazuda no Ķīnas, bet tā kļuva par sektu, kas darbojās tikai sabiedrības perifērijā.

[Ross, 198]

Jezuītu misijai tika pielikts punkts 1773.gada 21.jūlijā, kad zem Burbonu valdības spiediena pāvests Klements XIV aizliedza jezuītu ordeņa aktivitātes izdodot dokumentu *Dominus ac Redemptor. Propagandae* tika dots uzdevums publicēt dokumentu tajās teritorijās, kur darbojās misijas. Bijušie jezuīti tika informēti, ka, tomēr, viņi var turpināt savu apustulisko darbu, ja viņi piekritīs pāvesta noteikumiem. Pirmās drošās ziņas par jezuītu ordeņa likvidēšanu sasniedza Pekinu 1774.gada 12.novembrī, bet oficiālais dokuments tika atvests pekinā gandrīz nākamā gada beigās.

[Дубровская, 190, 191]

19.gadsimtā, sākoties pagrimuma un pazemošanās periodam Ķīnas vēsturē, izsīka rietumnieku kaislīgā interese par ķīniešu filozofiju, mākslu un tehnoloģijām. Rietumnieki sāka lepoties par savu ātro progresu.

[Gernet, 523]

Secinājumi

Moderno laiku Eiropas ekonomiskie un politiskie apstākļi veicināja eiropiešu ekspansiju visā Pasaulē. Tad kad mainījušos politisko apstākļu dēļ vecie tirdzniecības ceļi uz Austrumiem eiropiešiem vairs nebija piejami, bet pieprasījums pēc Austrumu precēm palika, eiropiešiem bija jāmeklē citi maršruti. Tajā pašā laikā, ne tikai tīri pragmatiskas intereses un tieksme pēc peļņas mudināja eiropiešus doties tālajās zemēs, bet tam bija arī reliģiski-ideoloģiski motīvi. Kā reakcija uz protestantu reformācijas spiedienu, katoliķi vēlējās atjaunot savu ietekmi. Jaundibinātā Jēzus biedrība kļuva par galveno kontrreformācijas instrumentu, sūtot savus biedrus izplatīt katolicismu pa visu Pasauli. Pa to laiku, ķīnieši, uzskatot savu valsti par pašpietiekamu, izolējās no pārējās Pasaules un arī ārzemniekus nelabprāt laida savas valsts teritorijā, izņemot gadījumus, kad tas solīja peļņu.

Tolaik pirmie eiropieši Ķīnas teritorijā bija portugāļi, kuriem, neskatoties uz viņu necienīgo uzvedību, izdevās dabūt atļauju apmesties Ķīnas piekrastē, dibinot Makao, kas turpmāk kalpoja par tirdzniecības bāzi un ļāva portugāļiem gūt lielu peļņu no tirdzniecības Austrumāzijas reģionā. Turpmāk Makao bija vienīgā teritorija, no kurienes ārzemnieki varēja nokļūt tālāk Ķīnas teritorijā. Arī jezuīti sāca savu ceļu uz Ķīnu no Makao teritorijas.

Daudzu reliģisko ordeņu pārstāvji veica mēģinājumus dibināt misiju Ķīnā, un jezuīti bija pirmie, kam tas izdevās. No pārējiem reliģiskiem ordeņiem viņi izdevīgi atšķirās ar savu lokano pieju, cenšoties pielāgoties pie vietējām paražām, kaut arī tika par to daudz kritizēti. Šajā ziņā jezuīti bija novatori, uzsvērot nepieciešamību izprast tās valsts tradīcijas, kurā viņi strādāja, kā arī augstā līmenī apgūt vietējo valodu, tādējādi gūstot iezemiešu, bet it īpaši vietējo privilēģēto sabiedrības slāņu uzticību. Tieši šī pieja, kā arī Rietumu zinātnes sasniegumi, ar ko viņi piesaistīja ķīniešu interesi, noteica jezuītu veiksmi Ķīnas misijā. Jesuīti veica nopietnu ieguldījumu tolaik atpalikušajā Ķīnas zinātnē. Ķīnas imperatori, vēloties savā labā izmantot Rietumu zinātnes sasniegumus, aicināja jezuītus kalpot impērijas galmā pat tajos laika periodos, kad rietumnieku reliģija bija aizliegta. Rietumu paraugauga lielgabli, ko jezuīti bija izgatavojuši, pat spēlēja lomu Min dinastijas krišanās.

Tomēr jezuītu piejas kritika no citu reliģisko ordeņu puses, kā arī nesaskaņas pašu jezuītu starpā, noveda pie jezuītu misijas sagrāves. Kaut arī jezuīti tika kritizēti par to, ka viņi pieļāij pārāk daudz kompromisu reliģiskajos jautājumos, tikai tāda pieēja varētu būt dzīvotspējīga Ķīnas

apstākļos, un tikai šīs pieejas pielietošanas gadījumā kristietība varētu gūt savus sekotājus ķīniešu vidū. Tomēr katoliķiem bija svarīgāk saglabāt savas reliģiskās doktrīnas veselumu, nekā iegūt pēc iespējas vairāk sekotāju. Kopš paša sākuma varēja paredzēt, ka Eiropas reliģisko loku pārstāvu dogmatisko uzskatu dēļ, tik tolerantai piejai, kuru izmantoja jezuīti, agri vai vēlāk bija lemts tikt nosodītai un atmestai malā.

Literatūras saraksts

- **Brockey, Liam Matthew.** *Journey to the East.* Cambridge, Mass : Harvard University Press. 2007
- **Cameron, Nigel.** *Barbarians and mandarins : thirteen centuries of Western travelers in China.* University of Chicago Press. 1976.
- **Cervera Jiménez, José Antonio.** *La interpretación ricciana del confucianismo.* El Colegio de Mexico. 2002
- **Chan, Albert.** *The First Encounter of Chinese and Western Culture.* Renaissance Institute, Sophia University. 1992.

- **Chaudhuri, Kirti N.** *Trade and Civilisation in the Indian Ocean: An Economic History from the Rise of Islam to 1750.* Cambridge University Press. 1985

- **Cheng, Christina Miu Bing.** *Macau: A Cultural Janus.* Hong Kong University Press. 1999
- **Gernet, Jacques.** *A history of Chinese civilization.* Cambridge University Press. 1996.
- **Latourette, Kenneth Scott.** *A History of Christian Missions in China.* The Macmillan company. 1929
- **Mungello, David.** *Curious land : Jesuit accommodation and the origins of Sinology.* University of Hawaii Press. 1989.
- **Mungello, David.** *The Great encounter of China and the West, 1500-1800.* Lanham, MD [etc.] : Rowman & Littlefield Publishers. 1999.
- **Phan, Peter C.** *Christianities in Asia.* Malden, MA : Wiley-Blackwell. 2011.
- **Ross, Andrew C.** *A Vision Betrayed: The Jesuits in Japan and China, 1542-1742.* Edinburgh University Press. 1994
- **Wakeman, Frederic.** *The fall of imperial China.* New York : The Free Press ;London : Collier Macmillan Publishers, 1975
- **Young, John D.** *Confucianism and Christianity : The First Encounter.* Hong Kong University Press. 1983
- **Дацишен, Владимир Григорьевич.** *Христианство в Китае: история и современность. Научно-образовательный форум по международным отношениям. 2007*
- **Дубровская, Динара Викторовна.** *Миссия иезуитов в Китае. Маттео Риччи и другие (1552-1775).* Институт востоковедения РАН, Крафт+ . 2001
- **Фицджеральд, Чарльз Патрик.** *История Китая.* Центрополиграф. 2008
- **浙江大学学报, JOURNAL OF ZHEJIANG UNIVERSITY, Vol. 29 , No. 1**

- <http://www.britannica.com/>

Kopsavilkums

Bakalaura darbā tēma ir “Ticība un tirdzniecība Ķīnas un Rietumu civilizācijas saskarēs: jezuītu misijas vēsture Ķīnā laika posmā no 16. Līdz 18.gadsimtam”. Moderno laiku sākumā Eiropas ekonomiskie, sociālie un politiskie apstākļi mudināja eiropiešus doties tālajās zemēs, izplatot savu ietekmi visā Pasaulē un saskaroties ar iepriekš nezināmām kultūrām.

Šī darba mērķis ir pastāstīt par eiropiešu un ķīniešu kontaktu iemesliem, apstākļiem un rezultātiem, īpaši pievēršot uzmanību jezuītu misijas gaitām Ķīnā.

Tēmas izvēle ir pamatota ar to, ka saskarsme starp ļoti atšķirīgām kultūrām, sevišķi reliģijas kontekstā, vienmēr bija aktuāla tēmu cilvēces vēsturē.

Darbs sastāv no 47.lapaspusēm un ir sadalīts 4.daļās

Summary

The topic of this bachelor thesis is “Religion and Trade in Contacts Between Chinese and Western Civilizations: the History of the Jesuit’s Mission in China from 16th to 18th Century”. At the beginnings of the modern times Europe’s economical, social and political conditions urged europeans to leave for far lands extending their influence on the whole world.

The aim of this work is to tell about the causes, circumstances and results of the Chinese’ and Europeans’ contacts, especially paying attention to the jesuits’ missionary activities in China.

The choice of this topic is based on the fact, that communication between very different cultures, especially in religious context, always had been an actual topic within the history of the mankind.

The work consists of 47 pages and divided in 4 parts.

Bakalaura darbs “ Ticībā un tirdzniecībā Ķīnas un Rietumu civilizācijas saskarsmēs: jezuītu misijas vēsture Ķīnā laika posmā no 16. līdz 18.gadsimtam” izstrādāts LU Humanitāro Zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ datums _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____ datums _____

Recenzents: _____ datums _____

Darbs iesniegts Āzijas Studiju nodaļā 20 ____ .gada ____ . ____

Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ (datums, atzīme)